

Samrådsredogörelse – samråd om RUFSS 2050

Synpunkter på samrådsförslag Regional utvecklingsplan för
Stockholmsregionen – RUFSS 2050 samt Samverkan och planering i östra
Mellansverige – ÖMS 2050

17 januari 2017

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	4
Inledning	5
1. Samrådets aktiviteter	6
2. Visionsfokus	9
2.1 Sammanfattning av remissunderlaget	9
2.2 Sammanfattning av remissvaren	9
2.3 Förvaltningens kommentarer	11
3. Mål och delmål för regionens långsiktiga utveckling.....	12
3.1 Sammanfattning av remissunderlaget	12
3.2 Sammanfattning av remissvaren	12
3.3 Förvaltningens kommentarer	14
4. Prioriterade åtgärder.....	15
4.1 Sammanfattning av remissunderlaget	15
4.2 Sammanfattning av remissvaren	15
4.3 Förvaltningens kommentarer	17
5. RUF5 2050 som regionens gemensamma kontrakt	18
5.1 Sammanfattning av remissunderlaget	18
5.2 Sammanfattning av remissvaren	18
5.3 Förvaltningens kommentarer	20
6. Den rumsliga strukturen	21
6.1 Sammanfattning av remissunderlaget	21
6.2 Sammanfattning av remissvaren	21
6.3 Förvaltningens kommentarer	26
7. Tematiska frågor och förhållningssätt	28
7.1 Sammanfattning av remissunderlaget	28
7.2 Sammanfattning av remissvaren samt förvaltningens kommentarer	28
7.3 Förvaltningens kommentarer	62
8. Den samlade konsekvensbeskrivningen	63
8.1 Sammanfattning av remissunderlaget	63
8.2 Sammanfattning av remissvaren	63
8.3 Förvaltningens kommentarer	64

Samverkan och planering i östra Mellansverige – ÖMS 2050.....	65
1. ÖMS 2050 – Gemensam målbild.....	65
1.1 Sammanfattning av remissunderlaget	65
1.2 Sammanfattning av remissvar	65
1.3 Förvaltningens kommentarer	66
2. ÖMS 2050 – storregional strukturbild	66
2.1 Sammanfattning av remissunderlaget	66
2.2 Sammanfattning av remissvaren	66
2.3 Förvaltningens kommentarer	67
3. ÖMS 2050 – klimatpåverkan	68
3.1 Sammanfattning av remissunderlaget	68
3.2 Sammanfattning av remissvaren	68
3.3 Förvaltningens kommentarer	68
4. ÖMS 2050 – regionförstörelsen påverkan	69
4.1 Sammanfattning av remissunderlaget	69
4.2 Sammanfattning av remissvaren	69
4.3 Förvaltningens kommentarer	69
5. ÖMS 2050 – kollektivtrafiktaxa.....	70
5.1 Sammanfattning av remissunderlaget	70
5.2 Sammanfattning av remissvaren	70
5.3 Förvaltningens kommentarer	71
6. ÖMS 2050 – prioriterade fördjupningsområden	71
6.1 Sammanfattning av remissunderlaget	71
6.2 Sammanfattning av remissvaren	71
6.3 Förvaltningens kommentarer	72

Sammanfattning

Förvaltningen bedömer att remissynpunkterna ger stöd för att:

- visionstexten integreras med målstrukturen;
- regionens förutsättningar förtydligas i planens inledning;
- kopplingen stärks från vision, övergripande målen till delmål och prioriterade åtgärder;
- delmålen preciseras i syfte att minska antalet och ge riktning och ambitionsnivå för de övergripande målen
- skillnaden tydliggörs mellan prioriterade åtgärder och regionala förhållningssätt;
- ansvar och former för samverkan förtydligas kring regionala prioriteringar;
- den rumsliga inriktningen om att utveckla en tät och flerkärnig region där merparten av tillväxt sker i regionens bästa kollektivtrafikhärlägen hålls i och förstärks;
- urvalet av tematiska frågor ses över och bland annat företagsperspektivet, kulturmiljöer, stadsbyggnadsvärden, kvaliteten i bostadsförsörjning, transportsystemet lyfts fram tydligare;
- omlandets betydelse för Stockholmsregionen och regionens funktionella samspel belyses i en vidare geografi;
- konsekvenser av planen för näringslivets behov, folkhälsan, invånarnas välbefinnande och sociala behov synliggörs inför ett slutligt planförslag.

Inledning

Mellan den 8 april och 30 september 2016 har Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, RUFSS 2050 varit på samråd. Samrådsredogörelsen redovisar en sammanställning av de drygt 200 remissvar som har inkommit. Under samrådet har också ett stort antal aktiviteter genomförts och finns listade i kapitel 1.

Inledningsvis presenteras synpunkter på visionen. Därefter följer synpunkter på mål, delmål och prioriterade åtgärder. I efterföljande avsnitt presenteras synpunkter på RUFSS 2050 som regionens kontrakt, regionens rumsliga struktur samt tematiska förhållningssätt. Sist i dokumentet återges synpunkterna på den samlade konsekvensbeskrivning, samt på dokumentet *Samverkan och planering i östra Mellansverige – ÖMS 2050*.

Processen för RUFSS 2050 följer plan- och bygglagstiftningen (2010:900) och har pågått sedan 2015 då ett program för RUFSS 2050 antogs. Programmet baserades på de synpunkter från regionens aktörer som kommit fram då RUFSS 2010 aktualitetsbedömdes (2013-2014). RUFSS 2050 ska antas som regionplan för Stockholms län. RUFSS 2050 kommer även att ligga till grund för det regionala tillväxtarbetet, oavsett om den antas som regionalt utvecklingsprogram eller inte.

1. Samrådets aktiviteter

Under den period som samrådet om RUFSS 2050 pågått har en rad aktiviteter genomförts. Samrådet inleddes med två stora uppstartskonferenser, en med inbjudan till politiker i Stockholmsregionen, och en som framför allt vände sig till tjänstepersoner i regionen. Samrådet avslutades också med en samrådskonferens för att sammanfatta samrådet.

Tillväxt- och regionplanenämnden sände samrådsförslaget på remiss den 8 april 2016 till ca 600 regionala aktörer, varav ca 200 har svarat skriftligt. Kommunerna i Stockholms län, och de regionala organisationerna i östra Mellansverige, har under samrådstiden erbjudits besök av medarbetare från Tillväxt- och regionplaneförvaltningen för att få information om samrådsförslaget och RUFSS-processen. Nästan alla kommuner och regionala organisationer har använt sig av denna möjlighet. Dessutom har flera företag, politiska partier och intresseorganisationer bett om att få information om samrådsförslaget och RUFSS-processen. Sammanlagt har närmare 40 samrådsmöten av olika slag genomförts i Stockholms län, och i östra Mellansverige-regionen.

Under samrådstiden har en politisk dialog pågått mellan tillväxt- och regionplanenämnden och länets kommunstyrelsepolitiker. För att möjliggöra samtal i mindre grupper har det varit presidier som har representerat TRN och kommunstyrelserna. Två rundabordssamtal har också genomförts tillsammans med TRN:s presidium, ett om akademins förutsättningar och ett om näringslivets förutsättningar i Stockholmsregionen.

Förvaltningen har också inom ramen för samrådet genomfört en internationell Peer Review där erfarna regionplanerare inom TRF:s internationella nätverk bjöds in för att diskutera samrådsförslaget från ett internationellt perspektiv. Denna studie kommer att följas upp under utställningsskedet av planprocessen. Förvaltningen har även genomfört en peer review med Region Skåne och V:a Götalandsregionen om storstadsövergripande utvecklingsfrågor.

All dokumentation och alla aktiviteter har varit och är kontinuerligt tillgängligt på förvaltningens hemsida www.rufs.se.

Datum	Möte	Notering	
April	5	Politisk uppstartskonferens inför samråd om RUFSS 2050	Politiker i Stockholmsregionen och ÖMS
	6	RUFSS 2050-presentation på Centerns gruppmöte	C-politiker i Stockholms län
	8	Samrådsmöte: ÖMS 2050 och RUFSS 2050 i Köping	Samverkan i Västmanland: Landshövding och KSO i Västmanlands län
	11	Politisk dialog: Solna KS	TRN- och KS-presidier
	11	Politisk dialog: Ekerö KS	TRN- och KS-presidier
	11	Politisk dialog: Vaxholm KS	TRN- och KS-presidier
	19	Uppstartskonferens: Samråd om RUFSS 2050	Regionala aktörer och remissinstanser
	21	Politisk dialog: Sigtuna KS	TRN- och KS-presidier
	21	Politisk dialog: Täby KS	TRN- och KS-presidier
	21	Politisk dialog: Tyresö KS	TRN- och KS-presidier

	21	Politisk dialog: Järfälla KS	TRN- och KS-presidier
	22	Samrådsmöte: Stockholm Nordost i Åkersberga	Kommunpolitiker
	25	Samrådsmöte: Landstingsstyrelsens samverkansråd	Politiker och representanter för organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning
	26	Workshop: Regionplanering, digitalisering och miljöutmaningar	CESC
	28	Konferens: Jämställdhet i fokus – om framtid, jämställdhet och schyst kommunikation	Samarrangemang med Länsstyrelsen, Polisen, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan
	29	Länsstyrelsens samrådsdialog	Länsstyrelsen och de statliga myndigheterna
Maj	3	Samrådsmöte: Stockholms stads exploateringsnämnds strategiråd	Kommunpolitiker i Stockholms stad
	9	Länsnätverket strategiska folkhälsofrågor	HSN
	9	Samrådsmöte: Salems kommun	KSAU
	11	Samrådsmöte i Täby kommun	Kommunledningen
	12	Politisk dialog: Norrtälje KS	TRN- och KS-presidier
	12	Politisk dialog: Nynäshamn KS	TRN- och KS-presidier
	12	Politisk dialog: Botkyrka KS	TRN- och KS-presidier
	12	Politisk dialog: Danderyd KS	TRN- och KS-presidier
	12	Politisk dialog: Nykvarn KS	TRN- och KS-presidier
	12	Politisk dialog: Vallentuna KS	TRN- och KS-presidier
	12	Samrådsmöte: Haninge kommun	Kommunens tjänstemän och förtroendevalda
	13	Politisk dialog: Sollentuna KS	TRN- och KS-presidier
	13	Politisk dialog: Salem KS	TRN- och KS-presidier
	13	Politisk dialog: Lidingö KS	TRN- och KS-presidier
	13	Politisk dialog: Haninge KS	TRN- och KS-presidier
	13	Politisk dialog: Huddinge KS	TRN- och KS-presidier
	13	Politisk dialog: Upplands Väsby KS	TRN- och KS-presidier
	16	Samrådsmöte: Upplands Väsby kommun	Kommunfullmäktige
	17	Kommunkontaktmöte	Kommunala RUFs-kontaktpersoner
	18	Bygg- och bostadsnätverk med information om RUFs 2050 JM värd."	Byggbolag, Länsstyrelsen, KSL, Stockholms stad m fl.
	19	Samrådsmöte: ÖMS 2050 och RUFs 2050 i Gävle	Kommunala planerare
	19	Samrådsmöte: Österåker kommun	kommunala tjänstepersoner och invånare
	25	Samrådsmöte: Sollentuna kommun	
	26	RUFs-information på Mälartinget i Västerås	Mälardalsrådets medlemmar
	30	Samrådsmöte: Täby kommun	Kommunstyrelsens utskott
	Juni	2	Frukostseminarium: Trafik och transportsystem
2		Politisk dialog: Södertälje KS	TRN- och KS-presidier
3		Samrådsmöte: Region Örebro och kommuner i Örebro län	Kommunala planerare
8		Samrådsmöte: Region Sörmland och kommuner i Sörmlands län i Malmköping	Kommunala planerare
9		Samrådsmöte: Vallentuna kommun	Tjänstepersoner från stadsbyggnad, kultur- och fritid, arbetsmarknad, IT m.fl.
10		Samrådsmöte: Stockholms stad	Planeringsavdelningen och Strategiska avdelningen, Stadsbyggnadskontoret
13		Workshop: Regional kulturstrategi och RUFs 2050	Kommunala kulturchefer/strateger
14		Samrådsmöte: Regionförbundet Uppsala och kommuner i Uppsala län	Politiker och tjänstepersoner i Uppsala regionförbund och kommuner i Uppsala län
14		Referensgruppsmöte och WS om rumslig struktur på landsbygden i RUFs 2050	Tjänstepersoner från länets kommuner, LRF, Länsstyrelsen och Naturskyddsföreningen
15		Samrådsmöte: Lidingö stad	Ledningsgruppen
15		Samrådsmöte: Region Östergötland och kommuner i Östergötlands län i Linköping	Kommunala planerare
15		Samrådsmöte: Huddinge kommun	Kommunstyrelsen
16		Samrådsmöte: Upplands-Bro kommun	Tjänstepersoner

	22	Frukostseminarium: Grönstruktur	Öppet seminarium för berörda aktörer
	22	Regionala stadskärnor- kommunmöte	Tjänstepersoner från nätverket regionala stadskärnor
	23	Samrådsmöte: Veidekke AB i Solna strand	Affärsområdesansvariga
	29	Samrådsmöte: Workshop med stadsbyggnadskontoret Huddinge kommun	Kommunala tjänstepersoner från samhällsbyggnad, kultur- och fritid, barn- och utbildningsförvaltningen, förrättningslantmätare m fl.
Augusti	9-10	Presidiekonferens Östra Regionen	Samarrangemang TRF, KSL: Regionstyrelsernas presidier eller motsv och Mälardalsrådets presidium i Stockholm-Mälardalen
	19	Samrådsmöte: JM AB	Ledningsgruppen
	22	Samrådsmöte: Sigtuna kommun	Kommunstyrelsens presidium + gruppleddare för samtliga partier
	24	Samrådsmöte: Norrtälje kommun	Kommunstyrelsen
	25	Workshop: Gods och logistik i RUF 2050	Kommuner, Länsstyrelsen, Trafikverket, Jernhusen, Sveriges åkeriföretag, Sths hamnar
	26	Samrådsmöte: Workshop Botkyrka kommun	Kommunala tjänstemän från olika förvaltningar
	30	Samrådsmöte: KSL	KS-ordförande och KSL:s arbetsutskott
	30	Rundabordsamtal: Stockholmsregionens näringsliv och utveckling	Företrädare för näringslivet i Stockholms län och TRN:s ordförande
	30	Samrådsmöte: Skärgårdsfrågor på Möja	SIKO
	31	Samrådsmöte: Tyresö kommun	Miljö- och samhällsbyggnadsutskottet, tjänstepersoner
September	2	Presentation RUF 2050 på Stockholmsdagen	Arbetsförmedlingens ledning
	5	Samrådsmöte: 4 Mälarstäder Gripsholms slott	Politiker och tjänstepersoner
	5	Samrådsmöte: Sundbybergs stad	KS:s exploaterings- och hållbarhetsutskott
	5	Beredningsgrupp SLL	Förvaltningschefer inom landstinget
	6	Samrådsmöte: Tyréns AB	Ledningsgrupp
	7	Kommunkontaktmöte: RUF 2050 och regionala stadskärnor	Kommunkontakterna i Sth län
	9	Workshop: Regional kulturstrategi och RUF 2050	Kulturaktörer/organisationer
	12	RUF-info Stockholms läns museums Platsverkstad i Märsta	Medborgare
	19	Samrådsmöte: Civilsamhällets syn på Stockholmsregionens utveckling	Representanter för föreningar genom samverkan med SIOS och "Hela Sverige ska leva"
	20	Rundabordsamtal: Forskning och utbildning i Stockholmsregionen	Företrädare för universitet och högskolor i Stockholms län, TRN:s presidium, forskningslandstingsrådet
Oktober	14	Samrådskonferens	Politiker och tjänstepersoner m fl i Stockholmsregionen och ÖMS
	18	Peer review: Det sociala i det regionala	Tjänstepersoner Region Skåne, V:a Götalandsregionen, och Reglab
	21	Kommunkontaktmöte: Avstämning plankarta RUF och ÖP, regionalt bostadsbehov	Kommunkontakterna i Sth län
	26	Politisk dialog: Nacka KS	TRN- och KS-presidier
November	1	RUF-informations på Regionala skärgårdsrådet	Rådets medlemmar
	8	Samrådsmöte: Södertörnskommunerna	Planeringschefer Södertörn
	9	Kommunkontaktmöte: Regionala stadskärnor	Kommunkontakter i de regionala kärnorna
	17	Internationell Peer Review	Regionplanerare från Helsingfors, Oslo, Wien och Amsterdam
	18		
De	1	Frukostseminarium: Klimatfärdplanen	Berörda tjänstepersoner och politiker
	6	Politisk dialog: Stockholms KS	TRN- och KS-presidier
	13	Hearing om länets framtida fjärrvärmesystem	Berörda energibolag

2. Visionsfokus

2.1 Sammanfattning av remissunderlaget

Stockholmsregionens vision lyder *Europas mest attraktiva storstadsregion*. Visionen ska vara en ledstjärna i planeringen, genomförandet och uppföljningen av RUFSS 2050. I RUFSS 2050 tillämpas ett uppdaterat resiliert förhållningssätt till hållbar utveckling med där människan är i centrum, ekologin sätter ramarna och ekonomin är ett medel och en förutsättning för hållbar utveckling.

Resiliens är ett systems långsiktiga förmåga att stå emot eller hantera olika störningar och förändringar, återuppbygga viktiga funktioner och vidareutvecklas. Det handlar också om att kunna vända kris till möjlighet.

Människan i fokus signalerar att alla regionens invånare behandlas jämlikt oavsett individens könstillhörighet och identitet, sexuell läggning, hudfärg, språk, namn, etniska eller nationella ursprung, religion, trosuppfattning och traditioner, ålder eller fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga funktionsvariationer.

En region utan klimatpåverkande utsläpp innebär att länets direkta nettoutsläpp av växthusgaser är netto noll år 2050. Uppdrag av naturen och kompensationsåtgärder inom och utanför regionen räknas som minusposter inom detta. Länets indirekta utsläpp, alltså länets globala klimatavtryck, behöver också minska. Den regionala utvecklingsplanen ska peka ut generella förhållningssätt och åtgärdsprogram för att denna målsättning ska kunna uppnås. I Stockholms läns landsting finns ett uppdrag att ta fram en regional klimatfärdplan med mer specifika sektorsmål och åtgärdsförslag för hur Stockholmsregionen kan nå målet till år 2050.

2.2 Sammanfattning av remissvaren

Europas mest attraktiva storstadsregion

De flesta remissinstanser berör inte explicit samrådsförslagets vision om att Stockholmsregionen ska vara Europas mest attraktiva storstadsregion. Ett flertal remissinstanser uttrycker dock stöd för att visionen ligger fast sedan RUFSS 2010, även om flera av dem framhäver att ambitionen ställer stora krav på de aktörer som är involverade. Ekerö kommun framhåller att visionen ställer höga krav på att identifiera framgångsfaktorer och att kontinuerlig omvärldsbevakning bör vara en av de viktigaste utgångspunkterna för regional och lokal utveckling. Uppsala kommun ser det som mycket viktigt att etablera ett tydligare förhållande till storstadsregionsperspektivet med täthet och närhet, vara dynamisk, påverkbar och upplevelserik och mångfunktionell. Länsstyrelsen i Sörmland anser att östra Mellansveriges (ÖMS) roll för att uppnå den övergripande visionen bör förtydligas i kapitlet om visionen. SJ menar att visionen är ambitiös med hänsyn till konkurrensen från etablerade stora regioner som London, Paris och Hamburg och även att det krävs goda kommunikationer med övriga Sverige för att Stockholmsregionen vara Sveriges mest attraktiva storstadsregion.

Några remissinstanser har en mer skeptisk inställning till visionen. Naturskyddsföreningarna i Stockholms län, i Vaxholms kommun och i Österåker kommun tillhör de tydligaste kritikerna i detta avseende. De menar att det är otydligt vem regionen ska vara attraktiv för och att begreppet attraktivitet har olika innebörd.

Den sammantagna bedömningen är emellertid att den övergripande visionen har ett stort stöd bland remissinstanserna. Det gäller i huvudsak även synpunkter på de fyra delarna av visionen, som presenteras mer utförligt nedan.

Hållbar utveckling

Södertälje kommun påtalar att social hållbarhet måste lyftas fram mer grundligt, och att det i den fortsatta processen innefattar frågor kring segregation, integration och utvecklingen av hela utbildningssystemet. Stockholms Naturskyddsförening önskar att hälsoperspektivet lyfts fram tydligare liksom att naturen är en viktig del av den sociala hållbarheten. Energimyndigheten vill inkludera energieffektivisering som en faktor för att nå en hållbar utveckling. Kungliga Tekniska Högskolan (KTH) kopplar ihop digitaliseringen till hållbarhetsfrågan. Andra aktörer, däribland Världsnaturfonden, ser en konflikt mellan befolkningstillväxt och hållbarhet.

Resiliens

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) är mycket positiv till skrivningarna om målen att bli en resilient region, där RUFs bidrar till förmågan att hantera störningar. Länsstyrelsen i Stockholms län tycker också att det är positivt att begreppet används som utgångspunkt för planen, men att det saknas resonemang kring resiliens inom de olika tematiska områdena. Region Östergötland ser positivt på användandet av resiliens men menar att det faller bort i senare delar av dokumentet och efterlyser förslag på insatser som behövs för att öka samhällets motståndskraft mot oväntade händelser. KTH anser att risk- och sårbarhetsfrågorna tydligare bör kopplas till hur bebyggelsen utvecklas i regionen. Försvarmakten påtalar att frågor som rör samhällets krisberedskap och totalförsvaret måste beaktas i alla beslutsprocesser, inom alla politikområden och utgå från de analyser av risker och sårbarheter som görs.

Människan i fokus

Det är få remissinstanser som kommenterar den här delen av visionen specifikt. Värmdö kommun är positiv till det nya förhållningssättet till hållbarhet och menar att det speglar vikten av att sociala aspekter ges en mer framträdande roll i planering och beslutsfattande då invånarnas livsstils- och beteendefrågor är avgörande för regionens hållbarhet. Tyresö kommun, Länsstyrelsen i Södermanlands län, Region Skåne, Kommunförbundet Stockholms län (KSL), Liberalerna i Stockholms län samt Stockholms läns bildningsförbund lovordar alla detta perspektiv. Tyresö kommun anser dock att det behöver kompletteras med mer praktiska delmål om social sammanhållning för att balansera målet att sätta människan i fokus. KSL är av en liknande uppfattning och menar att det till stor del saknas delmål och åtgärder för ökad hälsa, invånarnas delaktighet och inkludering samt ett äldre- och barnperspektiv i analysen av olika gruppers behov och förutsättningar.

En region utan klimatpåverkande utsläpp

I likhet med de andra delarna av visionen är det få remissinstanser som explicit hänvisar till visionen om en region utan klimatpåverkande utsläpp och ingen remissinstans motsätter sig ambitionen. Liberalerna i Stockholms län är dock kritiska till konsumtionsmodellen (de indirekta utsläppen) som bärande idé kring hur regionens klimatpåverkande utsläpp ska minska. Liberalerna anser att konsumtionsmodellen inte bör användas eftersom den avser verksamheter utanför Stockholmsregionen vilket det regionala klimatarbetet inte kan påverka. KTH stödjer däremot att konsumtionsperspektivet förs in i planen.

Energimyndigheten anser att miljömålberedningens förslag ska införlivas i den regionala klimatfärdplanen. E.ON Sverige AB anser att klimatfärdplanen bör utformas i nära samklang med ÖMS-arbetet och med RUFSS, och att hänsyn bör tas till behov av klimatanpassning och skydd av infrastruktur. SRV Återvinning AB efterlyser ett textavsnitt om cirkulär ekonomi och effektivt materialutnyttjande. Sveriges Bussföretag vill ha en tydligare beskrivning av den utveckling på vägtrafikområdet beträffande drivmedel och en kraftig ökning av andelen fordon som har ingen eller begränsad klimat- och miljöpåverkan.

Synpunkter kopplade till bärande frågor kring visionen som saknas i samrådsförslaget

Länsstyrelsen i Stockholms län framhäver att en god gestaltning saknas vad gäller såväl stadsplanering som arkitektonisk utformning, samt att internationalisering med handel, investeringar, FoU-enheter och huvudkontors lokalisering till regionen, liksom regionens position i globala nätverk har en mycket undanskymd roll i dokumentet. Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS) påpekar att kulturen saknas, vilket enligt KLYS förmenande motverkar visionen "att bli Europas mest attraktiva storstadsregion".

2.3 Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen finner att det finns ett brett stöd för visionen. Remissinstansernas synpunkter handlar framförallt om aspekter av attraktivitet som saknas, exempelvis betydelsen av en god gestaltad livsmiljö med arkitektonisk kvalitet. Förvaltningen ser det som viktigt att förtydliga visionens formuleringar och koppla ihop dem med mål, regionala prioriteringar och förhållningssätt. Visionstexten kommer därför att integreras med målstrukturen.

Förvaltningen ser behov av att i utställningsförslagets inledning tydliggöra regionens förutsättningar genom nuläge och trender och sätta in Stockholmsregionen i ett storregionalt, nationellt och internationellt perspektiv, samt belysa demografins dynamik och betydelse som grund för god planering i ett 2050-perspektiv.

3. Mål och delmål för regionens långsiktiga utveckling

3.1 Sammanfattning av remissunderlaget

Samrådsförslaget innehåller fyra långsiktiga mål för regionen som siktar mot år 2050:

Mål 1: En tillgänglig region med god livsmiljö

Mål 2: En öppen, jämställd, jämlik och inkluderande region

Mål 3: En ledande tillväxt- och kunskapsregion

Mål 4: En resurseffektiv och resilient region

Målen återknyter till RUFSS 2010, men har reviderats utifrån stärkt hållbarhet med människan i fokus. För att styra mot målen finns 22 mätbara delmål fram till 2030.

3.2 Sammanfattning av remissvaren

Bidrar målen till att regionen får ett tydligt fokus i arbetet framåt?

En tydlig majoritet av remissinstanserna anser att de långsiktiga målen i huvudsak ger ett tydligt fokus framåt i arbetet. Stadsledningskontoret i Stockholms stad anser till exempel att de övergripande målen ligger väl i linje med stadens egna mål i 'Vision 2040' och i stadens översiktsplan.

Många remissinstanser anser att det saknas ett tydligt och utpekat "ägarskap" för målen och delmålen. Det är en synpunkt som flertalet kommuner i Stockholms län framhäver och som framkommer i remissvaren från bland andra KSL, Nacka, Nynäshamn, Solna, Stockholm, Haninge samt Södertörnskommunerna. Avsaknaden av ett tydligt ägarskap och ansvarsfördelning för målen och delmålen anses medföra ett försvagat fokus framåt i arbetet.

Flera remissinstanser anser att målen och delmålen saknar eller behöver en tydligare anknytning till andra regionala, nationella och internationella målsättningar, eller att det är otydligt hur planen bidrar till att uppfylla de nationella målen. Den synpunkten framförs från Länsstyrelsen i Stockholm, Statens centrum för infrastruktur och design, samt flera aktörer inom civilsamhället. Handelskammaren anser att mål och visioner är något för allmänt hållna för att kunna tjäna som vägledning för regionens utveckling.

Anger målen rätt ambitionsnivå?

En majoritet av remissinstanserna som besvarar frågan anser att målen anger rätt ambitionsnivå. Några aktörer förespråkar en höjd ambitionsnivå. Bostadsbyggandet är en fråga där exempelvis Stockholms stad, Stockholms studentkårers centralorganisation (SSCO) samt Hyresgästföreningen region Stockholm anser att målen är för lågt satta. Ett annat område är miljö och klimat där Stockholms stad, Länsstyrelsen i Stockholm och Naturskyddsföreningen i Stockholm lyfter fram exempel på delmål där ambitionsnivån anses vara för låg. Tillväxtverket anser att delmålen har rätt ambitioner och i stort täcker in de särskilda mål som finns i

regionalfondsprogrammet för Stockholm. Men Tillväxtverket ifrågasätter rimligheten i att betrakta delmålen så att summan av dessa ger de övergripande målen.

Övriga synpunkter kopplat till målstrukturen, mål och delmål

Flera remissinstanser anser att det är positivt att mål mäts uppdelat på kön. Företagarna menar att Stockholmsregionen har fler företagare, yngre företagare och fler kvinnor som företagare än övriga landet, och de ser att målen kring jämställdhet är viktiga för att denna utveckling ska gynnas även på sikt. Danderyds kommun anser däremot inte att ett mål om lika könsfördelning är lämpligt i en regional plan, men att en jämlik representation i offentliga myndigheter ska eftersträvas. Kristdemokraterna i Stockholms län anser att målet om jämn könsfördelning bland politiker är olyckligt eftersom det strider mot den grundläggande demokratiska principen om att medborgarna avgör vilka som ska representera dem.

Upplands-Bro tycker att målstrukturen är tydligare än i RUFS 2010 och Värmdö kommun anser att tidshorisonterna är logiska. Haninge, KSL, Solna stad, Södertörnskommunerna, Stockholm Nordost och Järfälla kommun anser att målen är för många. Nacka kommun och Stockholms stads stadsbyggnadskontor anser att målstrukturen är svåröverskådlig. Länsstyrelsen i Stockholm har också vissa invändningar mot målstrukturen och kopplar ihop detta med de prioriterade åtgärderna. Myndigheten menar att den röda tråden som löper från de övergripande målen till delmålen och vidare till de prioriterade åtgärderna behöver utvecklas och att de prioriterade åtgärderna bör grupperas utifrån de övergripande målen. Även andra aktörer såsom Länsstyrelsen Västmanland, Jernhusen, Feministiskt initiativ Stockholm, Liberalerna, JM, PRO med flera framhåller att målstrukturen är otydlig.

Järfälla kommun, Sollentuna kommun, Företagarna och Länsstyrelsen i Västmanland ser brister kopplat till mer näringslivsriktade mål. Järfälla efterlyser ett delmål om nyföretagande. Sollentuna kommun påtalar avsaknaden av mål för utveckla kreativa miljöer. Länsstyrelsen i Stockholms län anser att tillgången till bostäder till överkomliga priser är avgörande för den sociala sammanhållningen i regionen och menar att det saknas delmål kring bostäder till grupper som har svårt att komma in på bostadsmarknaden. Kultur och kulturmiljö är ett annat område som flera remissinstanser nämner.

Ett antal remissinstanser anser att samrådsförslaget skulle vinna på att synliggöra målkonflikter. Exempelvis understryker Naturskyddsföreningen i Vaxholm och Botaniska sällskapet i Stockholm målkonflikten mellan å ena sidan ekonomisk och befolkningsmässig tillväxt, och å andra sidan miljöaspekter och hållbarhet. Feministiskt initiativ Stockholm och KSL lyfter målkonflikten *en region utan klimatpåverkande utsläpp* versus *ökad kapacitet på Arlanda*, och KSL menar att avsaknad av hantering av liknande målkonflikter riskerar att göra regionala prioriteringar otydliga.

3.3 Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen konstaterar att det finns stöd för att till utställningsförslaget behålla målstrukturen med långsiktiga mål och delmål. Förvaltningen instämmer dock i synpunkterna om att den röda tråden från vision, de övergripande målen till delmål och vidare till prioriterade åtgärder behöver förtydligas.

Delmålen är tänkta att signalera inriktning och ambition samt inspirera till handling och överenskommelser. Förvaltningen instämmer i behovet av tydligt utpekat ägarskap för de prioriterade åtgärderna.

Förvaltningen noterar den av flera framförda synpunkten om färre delmål för tydligare prioritering och förvaltningen instämmer i att det är önskvärt. Samtidigt framför flera remissinstanser även önskemål om nya delmål. Sammantaget bedömer förvaltningen att det ställer krav på justeringar av delmålen, dels i syfte att minska antalet, dels i syfte att ge riktning för det som är viktigast för regionens aktörer att samverka kring.

Förvaltningen instämmer förvisso i att internationella och regionaliserade nationella mål skulle kunna lyftas fram ytterligare i utställningsförslaget. Förvaltningen menar dock att det måste göras översiktligt och med koppling till de mål som är mest relevanta och prioriterade för Stockholmsregionen. Det är också ett arbete som görs i konsekvensbedömningen och i uppföljningen. Däremot ska RUFSS 2050 tydligt redovisa betydelsen av genuina målkonflikter och ge förslag på hantering.

4. Prioriterade åtgärder

4.1 Sammanfattning av remissunderlaget

Erfarenheten med RUFSS 2010 är att alltför omfattande åtaganden splittrar såväl fokus som resurser och gör det svårt att åstadkomma en förändring. De prioriterade åtgärderna i RUFSS 2050 är tänkta att vara konkreta insatser i ett kort tidsperspektiv, under planens giltighetstid. De syftar till att stärka genomförandet och klargöra ansvarsfördelning mellan aktörerna i regionen. I samrådsförslaget pekas 28 prioriterade åtgärder ut som har samlats under följande tre övergripande rubriker som anger inriktningen för vad åtgärderna ska bidra till.

1. Knyt ihop regionen och bygg tätt, varierat och kollektivtrafiknära (10 prioriterade åtgärder)
2. Säkra värden genom att leva klimatsmart, värna naturresurser och utveckla effektiva system (9 prioriterade åtgärder)
3. Stärk konkurrenskraften med smart, grön och inkluderande tillväxt (9 prioriterade åtgärder)

4.2 Sammanfattning av remissvaren

Är det rätt åtgärder som beskrivs?

Det är framför allt kommuner och statliga myndigheter som har besvarat frågeställningen om samrådsförslaget beskriver rätt prioriterade åtgärder. En klar majoritet av remissinstanserna anser att det är relevanta åtgärder som föreslås i samrådsförslaget. Det finns flera exempel på kommuner som uttrycker denna uppfattning för åtgärderna i sin helhet eller för enskilda åtgärder. Tydligast bland kommunerna är Stockholms stads stadsledningskontor, som anser att åtgärderna är adekvata och bra, och bland myndigheterna Försäkringskassan, Tillväxtverket samt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF). Solna stad anser att antalet mål, delmål och prioriterade åtgärder i RUFSS 2050 minskas ner och inriktas på åtgärder som huvudsakligen är regionala, kopplade till den fysiska planeringen och regionala tillväxtfrågorna.

Hur kan åtgärderna utvecklas till utställningsförslaget?

Sollentuna efterlyser åtgärder för stärkt mellanmänsklig tillit. Sundbybergs stad och Länsstyrelsen i Västmanland efterlyser ett ökat fokus på ett äldre, ungdom och barnperspektiv. MUCF vill se åtgärder kopplat till att utrikesfödda, unga med låg utbildning och unga med funktionsnedsättningar löper högre risk än andra unga att hamna i gruppen unga som varken arbetar eller studerar.

Flera remissinstanser, däribland Upplands-Bro kommun, Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelsen i Västmanland, Stockholms läns museum och Friluftsrämjandet lyfter på olika sätt fram att det saknas prioriterade åtgärder inom kultur och kulturmiljö. Ett annat område där prioriterade åtgärder anses saknas är risk och sårbarhet, vilket bland annat Länsstyrelsen i Stockholm och Arbetsförmedlingen hävdar. Energimyndigheten och Länsstyrelsen i Stockholm efterlyser även prioriterade åtgärder inom

energieffektivisering. Länsstyrelsen har även synpunkter kopplade till vattenförsörjning. Företagarna ser marknadsintegrationen i östra Mellansverige som prioriterad åtgärd och efterlyser dels mer fokus på de regionala stadskärnorna och sammankopplingen av länet med hela Stockholm-Mälarenregionen, dels mer fokus på matchning på arbetsmarknaden.

Övriga synpunkter kopplade till prioriterade åtgärder

Övriga synpunkter på prioriterade åtgärder handlar till största delen om hur de prioriterade åtgärderna förhåller sig till samrådsförslagets mål och delmål och vem som bär ansvaret för att åtgärderna genomförs. Dessa synpunkter lyfts fram av alla typer av remissinstanser.

I det närmaste samtliga kommuner i Stockholms län anser att de prioriterade åtgärderna bör kopplas till planens mål och delmål på ett tydligare sätt. Det gäller även remissvaren från kommunerna i Stockholm Nordost, Södertörnskommunerna och KSL. Även Länsstyrelsen i Stockholms län samt Hälso- och sjukvårdsförvaltningen vid Stockholms läns landsting resonerar i dessa termer. Länsstyrelsen anser att de prioriterade åtgärderna bör grupperas utifrån de övergripande målen för att stärka kopplingen mellan mål, delmål och prioriterade åtgärder. Ekerö kommun efterlyser en tydligare analys av hur de prioriterade åtgärderna kan tänkas påverka de mätbara delmålen eftersom det kan underlätta en bedömning kring huruvida prioriteringarna är de rätta.

Flera remissinstanser menar att de prioriterade åtgärderna måste bli mer precisa och att en fokusering eller prioritering är nödvändig. Solna stad och Länsstyrelsen i Stockholm menar att planen måste bli mer relevant för kommunernas fysiska planering. Länsstyrelsen anser att prioriterade åtgärder relaterade till översiktsplaneringen bör tydliggöras och prioriteras. I detta perspektiv blir funktionen för Tematiska förhållningssätt i samrådsförslaget att klargöra vilka förutsättningar som kommunerna bör beakta i sin översiktsplanering. Länsstyrelsen i Västmanland menar att de prioriterade åtgärderna tenderar att vara för vaga och snarare är av målkaraktär, vilket till exempel gäller åtgärden att "öka insatserna för språkutbildning och validering för utlandsfödda samt vidga normen hos arbetsgivare för att bättre tillvarata alla invånares kompetens". Stockholms handelskammare anser att samrådsförslaget saknar konkreta förslag till åtgärder för att regionens ska klara framtida utmaningar.

En tredje mycket vanligt förekommande synpunkt, som många gånger omnämns i samband med synpunkter på kopplingen mellan prioriterade åtgärder och mål, är att det behöver tydliggöras vem eller vilka aktörer som är ansvariga för att genomföra de prioriterade åtgärderna. Detta handlar till stor del om förutsättningarna för planens genomförande och behandlas mer i detalj i avsnittet om regionens gemensamma kontrakt.

4.3 Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen noterar att en majoritet av de remissinstanser som besvarat frågan menar att det är rätt åtgärder som beskrivs. Förvaltningen tolkar det som att remissinstanserna anser att samrådsförslaget tar steg i rätt riktning mot ökad tydlighet för regionala prioriteringar. Emellertid instämmer förvaltningen i de remissynpunkter som handlar om att de prioriterade åtgärderna behöver bli färre och anknyta tydligare till genomförandet.

Arbetet med regionala prioriteringar fram till utställningsförslaget behöver därför förstärka den röda tråden från övergripande mål och delmål och vidare till prioriterade åtgärder. Liksom att tydliggöra skillnaden mellan de regionala förhållningssätten som mer har karaktären av att vara långsiktiga och kontinuerliga.

5. RUFSS 2050 som regionens gemensamma kontrakt

5.1 Sammanfattning av remissunderlaget

Liksom tidigare regionala utvecklingsplaner ska den kommande regionala utvecklingsplanen RUFSS 2050 vara känd, förankrad och gemensam. RUFSS 2050 ska även bli mer genomförandeinriktad. RUFSS 2050 ska visa på regionens samlade vilja och vägleda regionens aktörer under planperioden att ta sig an de utmaningar som finns.

5.2 Sammanfattning av remissvaren

Vad krävs för att det som beskrivs i planen ska bli verklighet och kan fungera som utgångspunkt för ert övergripande arbete och de beslut som ni ska fatta i er organisation?

Kommunerna i länet är positiva till att den regionala utvecklingsplanen ska sträva mot att bli mer genomförandeinriktad. Många kommuner välkomnar även ansatsen att se den samlade viljeinriktningen som regionens gemensamma kontrakt. För att planen ska bli verklighet efterfrågar flera kommuner i länet ett tydligare ägarskap för genomförandet av planen. Solna stad framhåller att RUFSS 2050 behöver tydliggöra vem eller vilka aktörer som har formellt planeringsansvar och genomförandeansvar i respektive mål och åtgärd. Det bör särskilt lyftas fram var landstinget självt har genomförandeansvar. Nynäshamn kommun anser att det är bra att landstingets eget ansvar har lyfts upp och att det stärker kontraktet att landstingets egna verksamheter på ett tydligare sätt kopplas till den fortsatta processen. Upplands-Bro kommun stödjer ambitionen att få fram en mer genomförandeinriktad plan, men planen bör då bli tydligare när det gäller vilka aktörer som ska göra vad och hur det ska gå till, bland annat när det gäller finansiering.

För ett bra genomförande av den regionala utvecklingsplanen är det nödvändigt med långsiktighet, förutsägbarhet, förtroende och ett gott samarbete mellan aktörerna i regionen. Södertörnskommunerna anser att varken processen eller förslaget till RUFSS 2050, som beskrivs som ett "gemensamt kontrakt", med automatik kommer att medföra färre "kontraktsbrott" än vad som gällt med RUFSS 2010.

Södertörnskommunerna lyfter fram att planeringsarbetet behöver inriktas på att mobilisera regionens aktörer för ett än mer kraftfullt samarbete kring den gemensamma inriktningen och finansiering av denna. Stockholms stad framhåller att det krävs en betydande dialog- och förankringsprocess med berörda aktörer samt att den regionala utvecklingsplanen i tillämpliga delar arbetas in i kommunernas översiktsplaner. Flera kommuner i länet betonar även att kontraktet inte bara ska ses som ett kontrakt mellan landstinget och kommunerna. Sollentuna understryker att statens och landstingets roll i frågor som rör infrastruktur och utbildning är helt avgörande och har stor långsiktig betydelse.

Ett antal kommuner utanför länet lyfter behovet av en god samverkan och planering över länsgränserna. Gnesta kommun är exempel på en kommun som framhåller att ett tvärsektorielt arbete över länsgränsen är avgörande för att uppnå målen i RUFSS 2050. Även Uppsala kommun ser behov av ett fortsatt länsöverskridande samarbete när det gäller en rad olika frågor som kollektivtrafik och utbyggnad av infrastrukturen och ser att det finns behov av ett fördjupat samarbete kring bebyggelseplanering och andra områden som planen berör, till exempel IT-infrastruktur och IT-tjänster.

Flera remissinstanser påtalar behovet av att den regionala utvecklingsplanen behöver vara ett dokument som tydligt pekar ut en färdriktning för Stockholmsregionens utveckling fram till 2050. Av erfarenhet finns det dock både små och stora beslut som riskerar att påverka regionens samlade vilja. Nynäshamn kommun, KSL och Stockholms handelskammare lyfter Sverigeförhandlingen som direkt har ändrat förutsättningarna för regionens fysiska utveckling. Enligt KSL har utbyggnaden av den fysiska infrastrukturen och bostadsbyggande i Sverigeförhandlingen knutits till varandra i enlighet med en logik som inte nödvändigtvis ligger i linje med de målsättningar som den regionala utvecklingsplanen RUFSS 2010 skisserade. Nynäshamns kommun menar planens trovärdighet undermineras när statliga investeringar och kollektivtrafik utvecklas utanför RUFSS. Stockholms handelskammare menar att medan Stockholmsöverenskommelsen var en framgång för att utveckla tunnelbanenätet, så har Sverigeförhandlingen lett till olyckliga resultat där inget projekt har en trafiknytta som motiverar de extremt höga kostnaderna.

För att skapa en mer genomförandeinriktad regionplan föreslår Länsstyrelsen i Stockholms län att dokumentet mer uttryckligt bör rikta sig mot den kommunala planeringen. Ett sätt att göra detta är att identifiera prioriterade åtgärder relaterade till översiktsplaneringen samt att genom förhållningssätten klargöra förutsättningar för uppfyllandet av planens intentioner som kommunerna bör beakta i sin översiktsplanering.

För att RUFSS 2050 ska bli verklighet och få genomslag i planering behöver dokumentet bli mer konkret och lättöverskådligt. Järfälla kommun påtalar exempelvis att terminologin kan bli svår genomtränglig för de aktörer som inte arbetar med planering, men som är viktiga för genomförandet av planen. KSL framhåller att planens breda omfattning är ett dilemma – å ena sidan skapar ett alltför omfattande dokument en otydlighet, å andra sidan finns det ett beroende mellan sektorer som kräver en breddad ansats. Ett sätt att möta detta dilemma är att avgränsa antalet frågeområden som ska omfattas av planen, snarare än att avgränsa den sett till antal perspektiv inom respektive frågeområde. KSL anser att planen skulle tjäna på en breddad regional dialog; för den sociala dimensionen är RUFSS 2050 som styrdokument tämligen okänt hos de aktörer som arbetar med dessa frågeställningar.

Hur ska er organisation bidra till genomförandet av den kommande planen?

Ett flertal kommuner i länet framhåller att de kommer bidra till genomförandet genom att tillämpa RUFSS 2050 i översiktsplanearbete och detaljplanearbete. Ett flertal

kommuner lyfter även fram att de kommer bidra till genomförandet genom att följa sina åtaganden, exempelvis kopplat till bostadsförsörjningen. Miljöförvaltningen i Stockholm Stad framhåller att de kommer att beakta mål och åtgärder i RUFSS i stora delar av sin verksamhet, exempelvis vid framtagande av olika typer av handlingsplaner och åtgärdsprogram. Tyresö kommun lyfter att de kommer bidra till genomförandet genom mellankommunal samverkan och kunskapsutbyte.

Flera statliga remissinstanser påtalar att de kommer bidra till genomförandet genom att följa uppsatta mål och riktlinjer. Arbetsförmedlingen lyfter fram sitt arbete när det gäller lokalisering av kontorsnätet inom Stockholmsregionen, som har en tydlig koppling till utvecklingen av de regionala stadskärnorna. Post- och Telestyrelsen framhåller sitt arbete för att främja en hög överföringshastighet via mobilt bredband. SJ vill bidra till utveckling och utformning av effektiva system för kollektivt resande. Avfallsbolaget SÖRAB kommer att bidra till genomförandet av den kommande planen genom att göra nödvändiga investeringar i den kompetens, teknikutveckling och infrastruktur som krävs för en hållbar avfallshantering. Stockholms hamn ser sin roll i att skapa förutsättningar för utvecklingen av ett hållbart transportsystem. Landstingets Hälso- och sjukvårdsförvaltningen arbetar för att motverka ojämlikhet i hälsa i regionen samt att vården för de som har drabbats av ohälsa ska vara jämlik och jämställd. Hälso- och sjukvårdsförvaltningen kan bidra med att en väl utvecklad vårdstruktur ger alla invånare i länet tillgång till en tillgänglig hälso- och sjukvård, med fokus på de regionala kärnorna för större vårdinrättningar.

Flera föreningar och organisationer framhåller att de kommer bidra till genomförandet genom att kommunicera den regionala utvecklingsplanens mål och åtgärder till medlemmarna i organisationerna så att de kan genomsyra de lokala verksamheterna. Region Skåne ser fram emot utvecklad samverkan och kunskapsutbyte med Stockholms läns landsting, inte minst om fysisk planering.

5.3 Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen konstaterar att det finns en förväntan hos ett stort antal remissinstanser på att RUFSS 2050 ska tydliggöra vem eller vilka aktörer som ska genomföra planen.

Förvaltningen instämmer i att utställningsförslaget behöver förtydliga ansvar och former för samverkan kring regionala prioriteringar. Förvaltningen anser att utställningsförslaget kan visa vem som har formellt planerings- och genomförandeansvar. Det går även att beskriva behov av medverkan från olika aktörer utöver kommuner och landsting från nationell nivå, akademien, näringslivet, eller ideell sektor i regionala samverkansprocesser. Förvaltningen ser även att Stockholms läns landstings eget genomförandeansvar kan lyftas fram tydligare.

6. Den rumsliga strukturen

6.1 Sammanfattning av remissunderlaget

Samrådsförslaget redovisar två strukturbilder, A och B, för bebyggelse- och infrastrukturutveckling mot 2050. Båda strukturbilderna syftar till att nå målen i RUFSS 2050 och båda visar en utveckling i linje med den i RUFSS 2010. Då tidsperspektivet flyttats fram, från 2030 till 2050, medför det ytterligare tillskott av befolkning och sysselsatta. Den faktiska bebyggelseutvecklingen har inte helt legat i linje med den föreslagna utvecklingen i RUFSS 2010. Trenden har varit högre grad av centralisering. Strukturbild B syftar till att testa ett mer centraliserat alternativ, strukturbild A ett mer jämnt fördelat alternativ.

Båda strukturbilderna har ett stort tillskott av ny bebyggelse i både den centrala och de regionala stadskärnorna. Strukturbild A har en större del av bebyggelsestillskottet i de kommuner som ligger i de yttre delarna av regionen, och strukturbild B har ett större bebyggelsestillskott i länets mest centrala kommuner. Strukturbild B har också en tydligare koppling mot den omgivande östra Mellansverige-regionen, ÖMS, i och med att det finns ett extra fokus på de storregionala kärnor som har storregional uppkoppling via framför allt regiontåg.

Syftet med att redovisa två strukturbilder i samrådsförslaget har varit att de ska vara till hjälp i diskussionerna kring vilka konsekvenser olika rumsliga val kan få för bland annat kapacitetsförstärkningar i infrastruktur, och vilka olika åtgärder som krävs för att nå målen om tillgänglighet och minskad klimatpåverkan.

6.2 Sammanfattning av remissvaren

Vilka är de viktigaste vägvalen för regionen kopplat till den rumsliga strukturen?

Av de kommuner i länet som tagit ställning förespråkar majoriteten av kommunerna att inriktningen bör utgå från strukturbild A och att planeringen ska bygga vidare på den tidigare inriktningen som tagits fram inom ramen för RUFSS 2010. Flera kommuner ställer sig frågande till att det överhuvudtaget har tagits fram två nya strukturbilder och är oroad över att detta kan skapa en osäkerhet och leda till uteblivna satsningar. Stockholm Nordost anser att det är ytterst viktigt att grundstrukturen i RUFSS 2010 ligger fast och utvecklas för det förlängda tidsperspektivet 2050. Arlandakommunerna framför samma budskap. Södertörnskommunerna anser att den strukturbild som RUFSS 2010 innehåller fortfarande bäst motsvarar Stockholmsregionens behov av en balanserad utveckling. Södertörnskommunerna menar att flerkärnigheten med de åtta regionala stadskärnorna bör ligga fast för att det inte ska råda någon tvekan om regionens samlade vilja. KSL föreslår att enbart utgå från strukturbild A i det fortsatta arbetet med en långsiktig regional strategi som stödjer såväl flerkärnigheten som det storregionala utbytet. Upplands-Bro kommun är tveksam till att basera en långsiktig utvecklingsplan på hur utvecklingen sett ut ”de senaste åren” eftersom det är alldeles för kort tidsperiod jämfört med tidsperioden i RUFSS 2050. Upplands-Bro vill därför

betona vikten av att RUFSS 2050 bygger vidare på den rumsliga strukturen i RUFSS 2010, som dessutom är väl förankrad bland regionens aktörer. Även Upplands Väsby kommun framhåller att det är viktigt att regionen håller fast vid strukturbild A, men att den mycket väl kan kombineras med kollektivtrafiksåtsningar som i remissförslaget har lagts till strukturbild B.

Det finns också ett antal kommuner i länet som förespråkar strukturbild B. Stockholms stad framhåller att en tät stadsstruktur ger bättre förutsättningar för kommunikationer och service, lägre klimatpåverkan, en starkare ekonomisk utveckling samt kortare avstånd och restider, vilket ger möjligheter till en socialt sammanhållen region. Stockholms stad betonar även regioncentrums dragningskraft. Stockholms stad är tveksam till om det finns underlag i länet för att förverkliga alla de åtta kärnorna som är utpekade och befarar att de mera perifert placerade kan komma att generera ett ökat trafikarbete. Järfälla kommun upplever strukturbild B som en bättre utgångspunkt eftersom den visar en tätare struktur, vilket är det som gör regionen unik i Sverige. Järfälla kommun efterfrågar även en hierarkiindelning av de regionala stadskärnorna för att bättre kunna fokusera rätt investeringar till rätt kärna.

På regional nivå är det ett flertal aktörer som förespråkar en rumslig utveckling enligt strukturbild B. Region Gävleborg gör bedömningen att strukturbild B bidrar till förbättrade restider och stärker de storregionala noderna. Länsstyrelsen i Södermanlands län framhåller att strukturbild B ger bäst förutsättningarna för att stärka och utveckla Södermanlands län när det gäller befolkningstillväxt och sysselsättning. Även Länsstyrelsen i Stockholms län förordar en rumslig utveckling enligt strukturbild B, bland annat för att den ger bäst förutsättningar att nå planens övergripande mål. Uppsala kommun understryker att Uppsala funktionellt är en del av en större huvudstadsregion, och att Uppsalas roll som nordlig nod behöver tydliggöras och även synas på plankartan i RUFSS 2050.

Enligt Hälso- och sjukvårdsförvaltningen ger de två strukturbilderna olika förutsättningar för vårdutbudet. För en tillgänglig vård i hela länet skulle strukturbild A kunna ge förutsättningar för vården att utvecklas i länets yttre delar. Om utvecklingen sker enligt strukturbild B så ger det goda möjligheter att tillhandahålla ett stort vårdutbud för de som bor centralt.

Världsnaturfonden efterfrågar en fördjupad diskussion om rättvisa inom regionen och hur bördor respektive tillväxt ska fördelas. Världsnaturfonden ser även en risk att grönområden och närnatur kan komma att krympa om strukturbild B genomförs. Naturskyddsföreningen Stockholms län ifrågasätter alternativens snäva framtidsbild och menar att bebyggelse längre ut inte nödvändigtvis måste vara villor och bilberoende ifall man bygger fler lägenheter med tillräckligt reseunderlag med busslinjer till pendeltågsstationer. Bostadsföretaget JM framhåller att det är delvis förvånande att de två strukturbilderna inte innehåller mer betydande skillnader. Strukturbild B utgår från en nedläggning av Bromma flygplats, ändå tycks detta inte ge någon urskiljbar effekt för infrastrukturutbyggnad och utvecklingen av transportsystem.

Skönhetsrådet anser den faktiska och den önskvärda utvecklingen av Stockholm och den omgivande regionen ligger någonstans mellan strukturbild A och B. Skönhetsrådet vill dessutom påminna om de olika tidsperspektiven i planeringen: ”bostadskris idag får inte innebära stadsmiljökris år 2050”. Både hälsa och fortsatt tillväxt förutsätter en god täthet som lyckas kombinera bostadsbyggande med utvecklad kollektivtrafik, bättre stadsmiljö och kvalitativ parkstruktur i regionens alla delar.

Ett flertal remissinstanser framför att det saknas resonemang kopplat till markanvändningen för de två strukturbilderna. Länsstyrelsen i Stockholms län anser att planens vägledande funktion behöver stärkas med tydligare ställningstaganden kring markanvändning. Landstinget i Uppsala län efterfrågar en redovisning av potential för byggnation i kollektivtrafiknära lägen som omfattar avvägningar av allmänna och enskilda intressen när det gäller marken i de regionala kärnorna och andra stationslägen. Statistiska centralbyrån anser att det är en brist att markanvändningen i huvudsak berörs i relation till grönstrukturen, medan förändring av markanvändning exempelvis i form av eventuella förluster av jordbruksmark eller ökande arealer hårdgjord mark inte behandlas. Även Centerpartiet lyfter behovet av en tydlig markanvändning för att minimera konflikter mellan ny bebyggelse, god jordbruksmark, gröna kilar och attraktiva rekreationsområden. Stockholms handelskammare påpekar att en målkonflikt som inte hanteras i planen är den mellan bostadsbyggande och annan typ av markanvändning, såsom industri, terminaler, kajutrymme för sjöfarten och, inte minst, de omfattande kraven på att skydda obebyggd mark från att bebyggas. SJ menar att markområden måste reserveras för tillkommande järnvägsinfrastruktur. Svenska kraftnät anser att tillgången på och rådighet över mark är en av länets största frågor och anser att RUFSS 2050 saknar en sammanhållen regional vilja och en planering för de markbehov som kommande infrastruktursystem kommer att generera. PRO Stockholms län påminner om att flerkärnigheten varit ett önskemål sedan 1970-talet men att det varit svårt att uppnå. De förordar samling kring ett alternativ som tar största möjliga måluppfyllelse som utgångspunkt.

Vilken rumslig struktur krävs för en region utan klimatpåverkande utsläpp?

Ett flertal av kommunerna menar att strukturen som redovisas i strukturbild B är mer tät och transportsnål, och därmed det mest klimatsmarta alternativet. Stockholms stad anser exempelvis att strukturbild B är att föredra då den är mindre beroende av teknikutveckling på fordonssidan än strukturbild A. Tyresö kommun menar att tätheten i strukturbild B gör det lättare att vara aktiv, resa med kollektivtrafik och minska antalet resor. Järfälla kommun framhåller att alternativ A kan tolkas som att en möjlig riktning i RUFSS 2050 är utspridning av befolkning, vilket inte är i linje med ekologiska, ekonomiska och sociala hållbarhetsmål. Sundbybergs stad anser att strukturbild B kan bidra till ett högre användande av kollektivtrafik, gång och cykel än i strukturbild A. Sundbybergs stad lyfter dock att det är av stor vikt att efterfrågan möts av satsningar på en kapacitetsstark kollektivtrafik samt gång- och cykelinfrastruktur i de centrala delarna.

Samtidigt menar ett antal kommuner att strukturbild A ger bättre förutsättningar för en flerkärnig struktur, vilket leder till mer lokala arbetsmarknader och därmed minskat bilåkande. Upplands-Bro kommun anser att en flerkärnig struktur har flera fördelar. Förutsatt goda kommunikationer med välutbyggd kollektivtrafik och bra tvärförbindelser, ger den utvecklade flerkärniga strukturen bättre möjligheter att nå arbetstillfällena, service med mera med en rimlig tidsinsats.

Länsstyrelsen i Stockholms län är positiv till att målet om en begränsad klimatpåverkan har varit en utgångspunkt för planen. Det är dock osäkert om förslaget inkluderar tillräckligt kraftfulla åtgärder för att skapa förutsättningar att nå klimatmålet, vilket också bland annat Kungliga tekniska högskolan (KTH), Naturvårdsverket och Trafikverket påpekar i sina yttranden.

Länsstyrelsen i Södermanlands län framhåller att strukturbilderna liknar varandra men gör bedömningen att strukturbild B sammantaget har bättre förutsättningar att bidra till en hållbar utveckling bland annat på grund av den tätare bebyggelseutvecklingen och bättre förutsättningar för ett transportsnålt samhälle. Tillväxtverket efterfrågar mer fördjupat underlag för att med större trovärdighet kunna bedöma hur de två modellerna utfaller när det gäller klimatpåverkande utsläpp. Post- och telestyrelsen samt Försäkringskassan framhåller byggandet av bredband och e-samhällets utveckling som en viktig förutsättning för att minska klimatpåverkande utsläpp. Stockholm studentkårers centralorganisation betonar vikten av att bygga nya bostäder i nära anslutning till kollektivtrafikens stomnät. Villaägarnas riksförbund menar att med många integrerade centra i regionen med en mix av bostad, utbildning, arbetsplats och rekreation blir det lättare att nå framgång när det gäller klimatpåverkande utsläpp.

Vilken rumslig struktur krävs för en socialt, ekonomiskt och territoriellt sammanhållen region?

Ett flertal kommuner i länet lyfter att det är viktigt att den regionala planeringen ger förutsättningar att bättre knyta ihop stadsdelar och kommuner. Järfälla kommun lyfter att RUFSS ska verka för en tydligare fysisk sammanlänkning mellan närliggande stadsdelar både inom och över kommungränser. Arbetet med att sammankoppla stadsdelar för att skapa bättre möjligheter till hållbarhet bör implementeras i den rumsliga strukturen. Enligt Sollentuna kommun är invånarnas självbild av stor betydelse för att skapa en socialt, ekonomiskt och territoriellt sammanhållen region. Hur denna bild utvecklas hänger i viss mån ihop med den rumsliga strukturen, men i minst lika hög grad av hur regionen beskrivs och kommuniceras. Sollentuna lyfter att RUFSS 2010 innehåller ett mer utvecklat resonemang om detta än vad som framskyftar i RUFSS 2050.

Stockholms stad framhåller vikten av att gator utvecklas till attraktiva offentliga rum för att gynna den sociala hållbarheten och stadskvaliteten. Stockholms stad menar att en fördel med strukturbild B är att den tydligast gynnar gång, cykel och kollektivtrafik, vilket också ger ett mera socialt hållbart transportsystem. Tyresö kommun, som anser att strukturbild B ger bättre förutsättningar för hållbart resande, framhåller å andra

sidan att strukturbild B i mindre utsträckning bidrar till att minska regionens socioekonomiska skillnader.

Länsstyrelsen i Stockholms län framhåller att planen behöver bli mer konkret kring vad som bör göras för att nå målen för social sammanhållning. För att stoppa och kanske till och med vända utvecklingen av stärkt segregation och polarisering i samhället krävs det att regionen radikalt lägger om riktningen. I det fortsatta arbetet bör det övervägas om det i planen går att identifiera prioriterade delar av regionen och rikta investeringar till områden med störst behov. Ett ökat demografiskt fokus på människorna i regionen skulle kunna visa på rumsliga problem och lösningar på ett tydligare sätt. Länsstyrelsen i Stockholms län efterfrågar även barnperspektivet samt tydligare skrivningar kring hur den fysiska miljön påverkar människan. Botkyrka kommun anser att regionplaneringen behöver markera att de mindre välmående regiondelarna också är regionala utvecklingsområden med stor potential och utveckla förhållningssätt till alla regiondelar med möjligheter till förnyelse.

Arbetsförmedlingen lyfter behovet att hitta klimatsmart tvärtrafik och kopplingar mellan de regionala kärnorna för att minska länets inomregionala skillnader. För den geografiska fördelningen av bebyggelse/bostäder och infrastruktur/kommunikationer är det av värde att också företagande och arbetsplatser finns tillgängliga inom rimliga pendlingsavstånd. Kvinnors möjlighet att öka sina möjligheter och sitt arbetskraftsutbud är beroende av dessa förutsättningar. Även Länsstyrelsen i Västmanlands län anser att det är angeläget att utveckla transportsystemet i regionen för att förstärka arbetsmarknadsregionen.

Ett flertal remissinstanser lyfter behovet av ett varierat bostadsutbud för att möta regionens socioekonomiska utmaningar. Hyresgästföreningen i Stockholm lyfter fram att det måste till en mer blandad bebyggelse, både vad avser upplåtelseformer och storlek på bostäder. Det innebär att det i villaområden bör förtätas med hyresrätter och med radhus i storskaliga miljonprogramsområden. Hyresgästföreningen Bromma och Ekerö påpekar att det är viktigt att kommunerna släpper till mark för hyresrätter och för de allmännyttiga bostadsföretagen i synnerhet. Nätverket för Hyresgästernas Boendetrygghet efterlyser mer kunskap om utvecklingen av bostandsbeståndets olika typer och en ordentlig åtgärdsdiskussion som går längre än allmänt tal om blandning, kollektivtrafikhänsyn, täthet och omflyttning, samt en bostadspolitik för dör hushåll med måttliga inkomster.

PRO anser det viktigt att regionen hålls samman och att ojämlikheter mellan de olika delarna utjämnas. Sociala, ekonomiska och hälsomässiga skillnader måste utjämnas för att få en fungerande och dynamisk gemensam bostads- och arbetsmarknad. PRO menar även att äldre- och barnperspektivet måste utvecklas i det fortsatta arbetet samtidigt med en fördjupad kartläggning av de allvarliga och allt större sociala skillnaderna i regionen. Världsnaturfonden bedömer att strukturbild A ger möjlighet att minska utanförskapet, och framhåller utvecklingen i Flemingsberg och Skärholmen är positiv med bättre stadsmässighet och stadsmiljöer som förebilder.

6.3 Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen anser att RUFSS 2050 ska hålla fast vid den rumsliga inriktningen om att utveckla en flerkärnig och tät region med en central kärna och åtta regionala stadskärnor, en inriktning som både RUFSS 2001 och RUFSS 2010 har drivit. Förvaltningen anser också att den tillväxt som sker utanför den centrala kärnan och de regionala kärnorna i ännu högre grad än tidigare måste koncentreras till lägen med god tillgänglighet till kollektivtrafik. Det gäller såväl bostadsbebyggelse, som arbetsplatslokalisering och handelsetableringar. Den utveckling som regionen har haft de senaste decennierna med förtätning i de centrala delarna och utglesning i övriga delar av länet behöver vända så att utveckling och förtätning i kollektivtrafiktillgängliga lägen prioriteras i hela regionen. En sådan rumslig struktur ger enligt förvaltningen bäst förutsättningar för att nå de regionala målen. Den skapar förutsättningar för en hög andel invånare och besökare att med gång, cykel och kollektivtrafik få hög tillgänglighet till arbetsplatser, utbildningsinstitutioner, offentlig och kommersiell service samt rekreation. Det leder i sin tur till ett mer resurseffektivt resande, en mer samlad regional struktur, en attraktivare stadsmiljö, bättre förutsättningar för tillväxt och social sammanhållning. En rumslig struktur där merparten av tillväxt sker i regionens bästa kollektivtrafiknära lägen möjliggör även för såväl landstinget som stat och kommuner att finansiera offentliga investeringar på ett resurseffektivt sätt, inklusive drift och underhåll av kollektivtrafikförsörjningen. Denna rumsliga struktur har även bäst förutsättningar att utveckla och säkra värdena i regionens gröna kilar, värna jordbruksmark, och en levande landsbygd och skärgård för invånare och besökare.

RUFSS 2050 behöver i än högre grad än tidigare fokusera på att utveckla de regionala stadskärnorna men också att bejaka den starka tillväxten i regioncentrum. Stockholm som huvudstad är, både i ett nationellt och ett internationellt perspektiv, med alla sina funktioner och kvaliteter en enorm tillgång för hela regionen. Stockholms position, både som stad och som region, innebär också ett ansvar i att vara förebild, att se sin roll i sammanhang som går bortom kommun-, läns- och nationsgränser och att vara föregångare i ett större omland.

Den långsiktiga strategiska inriktningen med åtta regionala stadskärnor har redan givit resultat som ser ut att fortsätta. Förvaltningen ser dock att denna utveckling fortsatt behöver understödjas för att kärnorna ska utvecklas till starka självständiga noder. I detta arbete behöver både delregionala och regionala processer drivas. Samtidigt är det viktigt att tillgodose en expansion i länets alla kommuner. Expansionen måste ske med kollektivtrafik, gång och cykel som prioriterade färdssätt. Ny bebyggelse och stadsutveckling måste understödja dessa transportslag för att motverka uppkomsten av nya bilberoende bebyggelselägen.

Förvaltningen konstaterar att ansatsen med utpekade noder på landsbygden dit ny bebyggelse ska lokaliseras får gehör hos remissinstanserna. Förvaltningen drar slutsatsen att denna ansats därmed bör ligga till grund även för att befintlig service ska kunna upprätthållas i serviceorter och att en bebyggelseutveckling som förbättrar underlaget för kommersiell och offentlig service i landsbygdsnoder.

En mängd sociala faktorer har betydelse för god stadsutveckling, förtätningspotential och livskavlitet i länets alla delar. Förvaltningen drar slutsatsen att arbetet fram till utställningsförslaget måste försöka att utveckla ett mer vägledande resonemang om den rumsliga strukturens betydelse för invånare i olika geografiska delar. Arbetet med utställningsförslaget ska också beakta jämställdhet och jämlikhet.

7. Tematiska frågor och förhållningssätt

7.1 Sammanfattning av remissunderlaget

Samrådsförslaget RUFSS 2050 redovisar ett antal tematiska frågor som syftar till att ge vägledning i tillämpningen av RUFSS 2050 i regionala och lokala processer, vid beslut och i framtagande av styrdokument.

7.2 Sammanfattning av remissvaren samt förvaltningens kommentarer

Klimatpåverkan

Sammanfattning av remissvaren

Generellt har remissinstanserna svarat positivt på att klimatfrågan har en framträdande roll i samrådsförslaget. RUFSS definition för hållbar utveckling är tydlig i att ekologin sätter ramen, och klimatfrågan är en väsentlig del i detta, menar olika remissinstanser. Ett flertal av synpunkterna om klimatpåverkan handlar om hur regionen ska planera för ett transportsnålt samhälle som möjliggör förflyttning utan klimatpåverkan. Även aspekten att nya investeringar i infrastruktur som påverkar klimatet negativt bör uppmärksammas mer. Detta har framförts av bland annat Länsstyrelsen. Transportsektorns omställning och verkan för minskade resbehov är centrala punkter när regionen ska utvecklas mot netto-nollutsläpp av växthusgaser.

Ett flertal statliga myndigheter har genom Länsstyrelsens sammanfattande remissvar yttrat att delmålen måste ses över och att klimatmålen bör kopplas till tydliga åtgärdsförslag i synnerhet när det gäller transportsektorn. En konkretisering av ställningstaganden, exempelvis för styrmedel efterfrågas, och behöver bli mer transparenta. Några aktörer vill se att den regionala utvecklingsplanens hantering av klimatfrågan i större utsträckning förhåller sig till redan framtagna strategier och planer. Energimyndigheten anser exempelvis att RUFSS 2050 och Klimat- och energistrategin för Stockholms län bör harmonisera med varandra. Kommunförbundet Stockholms län anser att Landstinget bör överväga hur den regionala klimatfärdplanen kan inkludera eller komplettera RUFSS 2050.

Ett flertal aktörer menar att det finns en tydlig målkonflikt i samrådsförslaget som riskerar att försvåra måluppfyllelsen om en klimatneutral region. Energimyndigheten noterar exempelvis att planerna för ökad internationell flygtrafik är svåra att förena med regionens ambitioner om minskad klimatpåverkan, särskilt ur ett konsumtionsperspektiv. De problem som flygtrafiken orsakar ur ett klimatperspektiv löses inte enbart genom att byta till biodrivmedel, då flygets klimatpåverkande höghöjdseffekter inte upphör genom bränslebyte. Även Kommunförbundet Stockholms län påtalar målkonflikten mellan å ena sidan målet med en klimatneutral region, och å andra sidan vikten av ökad internationell tillgänglighet genom ökad kapacitet på Arlanda. Kommunförbundet menar att denna målkonflikt måste hanteras för att inte riskera att de regionala prioriteringarna blir otydliga.

I samrådsförslaget lyfts ambitionen att regionen ska utveckla en resurseffektiv energi-användning och en fortsatt energieffektivisering i bebyggelse, transporter, verksamheter och hushåll. Ett flertal av aktörerna vill se tydligare strategier för godstransporterna i samrådsförslaget. Energimyndigheten saknar ett förhållningssätt där en strävan efter minskade godstransporter nämns, exempelvis via en kommunal samlastning av varor. Sveriges bergmaterialindustri påtalar att en stor del av godstransporterna i Stockholmsregionen är tunga godstransporter relaterade till byggsektorn och som tillsammans utgör en stor del av klimatpåverkan. De vill därför se tydligare strategier och lösningar för effektivare utvinning, mellanlagring och transporter inom byggsektorn med särskilt fokus på jord- och bergtransporter. SJ anser att ambition att minska klimatutsläpp måste manifesteras tydligare i planen och inbegripa en diskussion om kraven på transportsektorn och vilka trafikslag som bör prioriteras även för längre resor och varutransporter. Även Södertörnskommunerna efterfrågar realistiska förhållningssätt och åtgärder för regionens gods- och varutransporter.

Liberalerna i Stockholms län är kritiska till att konsumtionsmodellen används som en bärande idé kring hur regionens klimatpåverkande utsläpp ska minska. Eftersom utsläppen utanför Stockholmsregionen inte kan påverkas av det regionala klimatarbetet riskerar planen, enligt Liberalerna, att bli mindre genomförandeinriktad. Några av aktörerna efterlyser däremot tydligare åtgärder för att minska konsumtionen inom vissa områden. Stockholm stad gör bedömningen att även näringslivet har en viktig roll i att tillhandahålla produkter som tillverkats med låga klimatutsläpp. Minskad varukonsumtion kan bidra, men till sist handlar det mycket om hur produkter tillverkas och vilken kvalitet de har.

Ett antal remissinstanser efterfrågar tydligare resonemang om cirkulär ekonomi och hur effektivt resursutnyttjande kan åstadkomma bättre klimat. Södertörns Energi AB, Södertörns Fjärrvärme AB och Söderenergi AB vill exempelvis se att begreppet biobränsle byts ut mot begreppet förnyelsebara/återvunna bränslen vilket också väl speglar ett fokus på resurshushållning och cirkulär ekonomi. I syfte att möjliggöra regionens visioner för transportområdet, är det viktigt att stimulera inte bara utvecklingen av infrastruktur, utan även den marknad som skall använda sig av infrastrukturen. E.ON menar att offentlig upphandling är ett viktigt verktyg som kan bidra till att nå målen om minskad klimatpåverkan i både ÖMS och RUFs.

Fortum Värme stödjer samrådsförslagets uppfattning att småskaliga lösningar främst har sin tillämpning i regionens mer glesbebyggda områden. Fortum framhåller att storskaliga system behöver en storskalig miljö och tätbebyggda områden för att kunna verka effektivt. Då kan man bygga upp resurseffektiva system för återvinning av stadens egna kretslopp, till exempel återvinning av värme från renat avloppsvatten och energiåtervinning av den brännbara fraktionen av hushållsavfall.

Förvaltningens kommentarer

Klimatfrågan är den största globala utmaningen och förvaltningen föreslår därför att klimatet är ett tvärgående tema även i utställningsförslaget. Mål och delmål

prioriteringar och åtgärder behöver ses över utifrån den statliga klimatpolitiken och de kommunala ambitionerna. Landstingets eget arbete med att ta fram en regional klimatfärdplan 2050 samordnas med RUFSS 2050.

Förvaltningen bedömer att utställningsförslaget måste ta fram tydligare förhållningssätt som vägledande stöd för regionens aktörer, och att de bör inkludera centrala begrepp som resiliens, systemperspektiv, cirkulär ekonomi och energieffektivisering. Förvaltningen noterar att det finns ett starkt stöd för att utveckla en rumslig struktur som leder till minskad eller ingen klimatpåverkan. Det råder dock olika uppfattningar om hur betydelsefull övergången till ett mer transportsnålt samhälle kan bli i verkligheten. En starkt pådrivande faktor förblir hur mycket teknikutvecklingen bidrar till att minska växthusgasutsläppen. Förvaltningen menar att transportsektorns omställning är avgörande för att väsentligt minska länets utsläpp. Förvaltningen tolkar remissinstansernas synpunkter som att det finns förväntningar på skarpa mål och styrmedel i den fortsatta RUFSS-processen.

Det finns en rad motsatser mellan tillväxt och minskad klimatpåverkan, exempelvis stora nyinvesteringar i klimatbelastande trafikslag och resebeteende. Det finns även synergier såsom innovation, investeringar i smarta system och affärsutveckling för effektiviseringsåtgärder. Den mest uppenbara målkonflikten anser förvaltningen vara den mellan ökad internationell tillgänglighet och förutsättningarna att klara miljömålen. Detta kommer att förtydligas i utställningshandlingen. Viktigt är att nämna att utsläppen från flygtrafiken regleras genom den internationella flygorganisationen ICAO (International Civil Aviation Organization) och även genom EU som har ett eget utsläppshandelssystem för flyg inom Europa. Målet som ICAO har satt upp är att växthusutsläppen från flyget ska nå kulmen år 2020. Från och med år 2021 ska utsläppen sjunka genom frivilliga insatser. Ett bindande kravsystem ska införas 2027. Förvaltningen gör bedömningen att de stora frågorna för Stockholmsregionen är om det går att hitta rimliga alternativ till flygresor och flygtransporter och att introducera förnybara flygbränslen för flyg från/till regionen i närtid, samt att minska utsläppen utifrån en växande flygefterfrågan.

Förvaltningen konstaterar att länets indirekta växthusgasutsläpp utifrån ett konsumtionsperspektiv, det vill säga från varor och tjänster som importeras samt från långväga sjö- och flygtransporter, behöver belysas även i utställningsförslaget, då dessa utsläpp idag är cirka 4 gånger större per invånare än de direkta utsläppen. Förvaltningen anser att en region som vill ta ett globalt ansvar även måste tackla dessa utsläpp. Upphandling är ett effektivt verktyg inom den offentliga sfären. Men därutöver är den direkta rådigheten för regionens aktörer begränsad. Som region kan aktörerna emellertid påverka både nationellt och i EU, främja produktionssätt med mindre klimatpåverkan och arbeta med attityder till ett mer klimatvänligt beteende.

Bostadsförsörjning

Sammanfattning av remissvaren

Många remissinstanser lyfter vikten av en fungerande bostadsmarknad för regionens framtida utveckling. Flera remissinstanser anser att det är positivt att samrådsförslaget tar en tydlig ställning för en tät bebyggelseutveckling i kollektivtrafiknära lägen. Vidare lyfter många remissinstanser sambanden mellan bebyggelseutveckling och kollektivtrafik. Några remissvar framhåller att en utbyggnad av kollektivtrafik är en förutsättning för att ny bostadsbebyggelse ska kunna tillkomma. Länsstyrelsen i Stockholms län framhåller dock att den stora volym av bostäder som behöver byggas framöver inte enbart kan åstadkommas med förtätningar i områden som idag har god tillgänglighet till kollektivtrafik. Länsstyrelsen vill därför se ett ställningstagande i planen kring vilka andra områden som kan vara lämpliga för bebyggelse. Några remissinstanser betonar också vikten av samrådsförslagets inriktning att skapa en varierad och blandad bebyggelsestruktur.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ser positivt på att bygga i kollektivtrafiknära lägen men menar att detta måste ske mer riskmedvetet. Flera remissinstanser efterfrågar tydligare förhållningssätt kring hur buller, luftkvalitet och andra konsekvenser kopplade till folkhälsa hanteras vid en förtätning av stadsmiljön.

Några remissinstanser lyfter att det behövs regelförändringar i syfte att öka bostadsbyggandet. Solna stad påtalar bland annat att RUFS 2050 behöver fokusera mer på att undanröja hinder för bostadsbebyggelse om det ska vara möjligt att få till bebyggelse i kollektivtrafiknära områden. Stockholms Kooperativa Bostadsförening anser att markprocessen måste snabbas på för att få fram mer byggklar mark. Företagarna Stockholms län lyfter att hyresregleringen behöver ses över och att en snabbare planprocess och regelförenklingar behövs. Även Skanska anser att planprocessen behöver snabbas på. LRF Mälardalen anser att regelsystemet avseende bygglov måste ses över. Upplands Väsby kommun framhåller att samhällsplanering inte enbart handlar om att snabbt bygga bostäder. Ett brett utbud av bostäder med koppling till service, kollektivtrafik, rekreationsområden och mötesplatser har också betydelse för målen om en tillgänglig, resurseffektiv och resilient region med god livsmiljö.

Ett medskick från flera av remissinstanserna är att den regionala utvecklingsplanen måste ta ytterligare ställning för att skapa en inkluderande bostadsmarknad för olika grupper i samhället. Länsstyrelsen i Stockholms län påtalar att långsiktiga fungerande bostadslösningar för unga, studenter och nyanlända är en av de viktigaste frågorna för bostadsmarknadens aktörer. Länsstyrelsen vill även se att de resonemang som förs kring bostadsförsörjning också inkluderar gruppen hemlösa, personer med funktionsnedsättning, samt att RUFS 2050 förhåller sig till nyanländas möjligheter till inträde och etablering på bostadsmarknaden. Även Hyresgästföreningen i Stockholm påtalar att bostadsbristen är störst bland låginkomsttagare, unga vuxna och nyanlända. De vill därför se att planen tar upp frågan hur fler hyresrätter för medianinkomsttagare

och låginkomsttagare kan byggas. Hyresgästernas Boendetrygghet lyfter också samhällsansvaret för en bostadsförsörjning för alla.

Kungliga Tekniska Högskolan framhåller att bostadsfrågan är avgörande för att göra regionen attraktiv som studieort, för företagsetableringar och investeringar. Det är även en fråga om att minska utanförskapet då en ökad tillgång på bostäder i ett lägre prissegment möjliggör att även ungdomar från mindre gynnad bakgrund har råd att flytta hemifrån, fortsätta bo i eller bosätta sig i Stockholm under sin studietid. Enligt KTH bör den regionala utvecklingsplanen därför tydligare stödja och driva på en kraftig ökning av antalet tillgängliga mindre bostäder till rimliga priser i regionen framöver. Även Stockholms studentkårers Centralorganisation, Liberalerna i Stockholms län och Kungliga Musikhögskolan påtalar behovet av att utveckla resonemangen om studentbostäder.

Några av synpunkterna handlar även om befintligt bestånd och behovet av ökad rörlighet på bostadsmarknaden. Bostadsförmedlingen i Stockholm lyfter att det förutom en hög takt i bostadsproduktionen även behövs åtgärder för att öka omsättningen i det befintliga beståndet. Liberalerna i Stockholms län saknar resonemang om flyttkedjor i samrådsförslaget och efterlyser en redogörelse för hur det befintliga bostadsbeståndet bättre kan utnyttjas. Stockholms stad efterlyser skrivningar om rörligheten i bostadsbeståndet.

Flera remissinstanser utanför länet (Västerås stad/4 Mälärstäder, Gävle kommun, Nyköpings kommun, Trosa kommun, Regionförbundet Sörmland, Sörmlands kollektivtrafikmyndighet, Landstinget Sörmland, Länsstyrelsen Gävleborg, Länsstyrelsen i Södermanlands län) efterfrågar det storregionala perspektivet kopplat till bostadsfrågorna och anser att bostadsförsörjningen bör ses i en större geografi. Flertalet av Sörmlands kommuner ser Stockholmsregionens invånare som potentiella framtida kommunmedborgare och anser därför att bostadsfrågan bör vara ett av fördjupningsområdena i det fortsatta samarbetet i östra Mellansverige.

Några remissinstanser (Hyresgästföreningen region Stockholm, Stockholms stad, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Stockholms studentkårers centralorganisation) anser att det regionala behovet om 9 000-16 000 nya bostäder per år är för lågt.

Förvaltningens kommentarer

Samrådsförslaget baserades på befolkningsframskrivningar från 2012, som nu förvaltningen reviderat under hösten 2016. Förvaltningen har med dessa som utgångspunkt även förnyat beräkningar av det demografiska bostadsbehovet. Följaktligen avser förvaltningen att revidera utställningsförslaget utifrån de nya befolkningsframskrivningarna.

Förvaltningen noterar ett starkt stöd bland remissinstanserna för samrådsförslagets inriktning om kollektivtrafikhöga och tät bebyggelseutveckling. Förvaltningen tar till sig synpunkterna om den rumsliga inriktningens utmaningar med förtätning och instämmer i att detta behöver utvecklas till utställningsförslaget.

Vad gäller regelförändringar och förenklad planprocess instämmer förvaltningen i att en smidig och effektiv planprocess är en del i ledet om att kunna färdigställa bostäder och att på så sätt tillgodose det demografiska bostadsbehovet. Samtidigt är bostadsförsörjningsfrågan i Stockholms län betydligt mer komplex än enbart nyproduktion av bostäder, planprocessen är inte den främsta utmaningen. Det finns många andra frågor som behöver lyftas kopplat till hur regionens invånare, både långvariga och tillfälliga, ska få tillgång till lämpliga bostäder i olika upplåtelseformer, prissegment och med rimlig flexibilitet. Inriktningen för den regionala och kommunala planeringen för bostadsförsörjning måste, enligt förvaltningen, dessutom vara att bygga långsiktigt hållbara stadsmiljöer med goda bostäder, närhet till arbetsplatser, service, rekreation och kollektivtrafik. Förvaltningen instämmer således i Upplands Väsby kommuns synpunkt om att det inte enbart handlar om att bygga bostäder, vilket också Skönhetsrådet lyft kopplat till den rumsliga strukturen, utan att det handlar om att skapa ett brett utbud av bostäder med god livsmiljö. Förvaltningen ser att den regionala utvecklingsplaneringens främsta roll för bostadsförsörjningen är att ge vägledning för detta.

Förvaltningen menar att regionala analyser visar att det finns tillräckligt utrymme för bebyggelseförtätning i mycket goda kollektivtrafiklägen för att tillgodose både det regionala och det lokala bostadsbehovet utan att sprida ut bebyggelsen mer i regionen. Längs pendeltågslinjer och lokalbanor finns dessutom många ännu inte tillvaratagna stationsnära lägen som skulle kunna utvecklas om nya områden behövs för bebyggelse än redan ianspråktaga bebyggelseområden. Förvaltningen avser att förtydliga i plankartan för RUF 2050 de områden som är mest lämpliga för ny bebyggelse ur ett regionalt perspektiv och komplettera med förhållningssätt för hur bebyggelseutveckling och transportsystemet bör samspela.

Förvaltningen ser behov av att i utställningsförslaget tydligare belysa bostadsmarknadens samlade funktion i regionen, och även förtydliga vad regionens aktörer har möjlighet att påverka genom regional samverkan och vad som tarvar handling från andra nivåer. Förvaltningen delar bedömningen att RUF 2050 tydligt måste verka för en inkluderande bostadsmarknad. Förvaltningen kommer förtydliga utställningsförslaget i dessa delar, här innefattas även studentbostäder. Därutöver avser förvaltningen även förtydliga bostadsmarknadens funktion som rör befintligt bostadsbestånd i olika delar av Stockholmsregionen.

Frågor om den storregionala bostadsförsörjningen kommer att utvecklas inom ramen för östra Mellansverigesamarbetet.

Transportsystemet

Sammanfattning av remissvaren

Transportsystemet övergripande

Flera remissinstanser, däribland Södertörnskommunerna och KSL anser att det i samrådsförslaget saknas en tydlig strategisk inriktning för transportsystemet efter år

2030. De vill se en långsiktig trafikstrategi för gods- och persontransporter hela perioden fram till år 2050. Trafikstrategin behövs och kommer att utgöra stommen för den rumsliga utvecklingsplaneringen för bostäder, trafikering och infrastruktur. Det handlar om att peka ut viktiga regionala samband och som behöver förstärkas, utveckla tillgängligheten med kollektivtrafik på tvären i regionen och tydliggöra målkonflikten mellan kapacitet och livsmiljö.

Länsstyrelsen framför att det är bra att RUFSS anger hur investeringar, effektivisering och styrning kan kombineras. En del remissinstanser framför även att drift, underhåll och en effektiv användning är perspektiv som bör lyftas fram mer. Samtidigt påpekar några aktörer att det finns både stora och små beslut som riskerar att påverka långsiktigheten. Kommunförbundet Stockholms län och Nynäshamns kommun lyfter bland annat Sverigeförhandlingen som direkt har ändrat förutsättningarna för regionens fysiska struktur och som inte nödvändigtvis ligger i linje med RUFSS 2010. Stockholms handelskammare anser att samrådsförslaget på ett märkligt sätt ställer kollektivtrafik i motsats till trafik på väg, och att samrådsförslaget saknar en plan för de tunga spårssystemen och att det är otillräckligt att bara luta sig mot Sverigeförhandlingen.

Remissinstanser som Länsstyrelsen i Stockholms län, Energimyndigheten och Länsstyrelsen i Västmanlands län är i likhet med många andra remissinstanser positiva till ambitionen att skapa ett transportsnålt samhälle. Andra remissinstanser pekar på att befolkningsutvecklingen kommer medföra kraftigt ökade trafikvolymer. Sveriges Bussföretag är mest kritiska till förhållningssättet, eftersom de anser att transporter har stor betydelse för samhället, näringslivet och enskilda individer och menar att det snarare är transportsektorns klimat- och miljöpåverkan som ska reduceras. I princip samtliga remissinstanser som berör frågan är positiva till förhållningssättet om att vardagliga resmål och ny bebyggelse bör lokaliseras i goda kollektivtrafiklägen. Haninge, Solna stad, Stockholms stad, Sundbybergs stad, Tyresö kommun och Värmdö kommun är kommuner som uttryckligen ställer sig bakom ambitionen, liksom Kungliga Tekniska Högskolan (KTH) och Skanska. Det finns även ett stöd bland de politiska partier som har yttrat sig kring denna ambition.

Några remissinstanser adresserar förhållningssättet för ett jämställt och jämlikt transportsystem för alla regionens invånare och besökare. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor anser att ett jämställt transportsystem skulle kunna medföra positiva effekter för jämställdheten på arbetsmarknaden, men att det saknas konkretion kring vad ett jämställt transportsystem innebär. Södertörns kommunerna tycker heller inte att de ser några tendenser i inriktningen på transportsystemet som kommer balansera utvecklingen. Nynäshamns kommun tycker att transportsystemet behöver binda samman områden med olika identiteter för att det ska bli mer jämlikt och betonar betydelsen av att stärka tvärförbindelserna för att uppnå detta. HSO i Stockholms län betonar att tvärförbindelserna och de regionala stadskärnorna har stor betydelse ur ett funktionshinderperspektiv, eftersom det minskar antalet färdmedelsbyten.

Kollektivtrafikplanering

Flera remissinstanser berör ambitionen att prioritera kollektivtrafikens och nyttotrafikens framkomlighet vid kapacitetsbrist i vägsystemet. Länsstyrelsen i Stockholms län menar att det är särskilt viktigt att det primära vägnätet kännetecknas av en rimlig framkomlighet, vilket särskilt bör gälla buss och nyttotrafik. Länsstyrelsen ser att behovet av detta också kommer att öka med tiden i en växande och allt tätare region. Den lokala trafiken på huvudstråken kommer behöva begränsas för att framkomligheten ska bli rimlig för kollektiv- och nyttotrafiken.

Flera aktörer i länet framhåller att kollektivtrafiken på vattnet bör utvecklas. Kommunerna i Stockholm Nordost menar att skärgårdstrafiken idag är anpassad för sällanresenärer, vilket det inte finns stöd för vare sig i RUFSS eller i Landstingets Trafikförsörjningsprogram. Stockholm Nordost framhåller önskemål om en utbyggd kollektivtrafik på vatten mellan skärgården och centrala Stockholm för att främja arbetspendling och besöksnäring. Även Lidingö stad ser mycket positivt på utvecklingen av kollektivtrafiken på de inre sjövägarna. Sjöfartsverkets uppfattning är att kollektivtrafik på vatten kan bidra till både attraktivitet och kapacitet, samt bidra till omställningen till ett mer hållbart personresande.

Gång och cykelplanering

Några remissinstanser berör förhållningssättet att planera ett nät av gång- och cykelvägar som är direkt, sammanhängande och attraktivt, samt att satsa på ett regionalt snabbcykelnät. Flera kommuner i länet har en positiv inställning till ambitionen, däribland Lidingö kommun, Stockholms stad och Sundbybergs stad. Remissinstanserna betonar vikten av den regionala cykelplanen och att den får ett stort genomslag i RUFSS 2050. Sveriges Bussföretag framhåller att det ibland uppstår målkonflikter mellan kollektivtrafiken och cykeltrafiken, där åtgärder som syftar till att främja cykling kan medföra negativa konsekvenser för busstrafikens framkomlighet. HSO i Stockholms län menar också att vissa kommuner försvårar framkomligheten i centrala lägen i syfte att förbättra för gång- och cykeltrafikanter, men att det får negativa konsekvenser för t.ex. personer som är i behov av sjuk- och färdtjänstresor.

Vägtrafikplanering

Flera remissinstanser har synpunkter på Östlig förbindelse, som kopplar samman Norra och Södra länken. Kommunerna Lidingö, Nacka, Vaxholm och Värmdö framhåller att en Östlig förbindelse är nödvändig för utvecklingen i regionen. Även kommunerna i Stockholm Nordost stödjer planerna på att bygga ut Östlig förbindelse för vägtrafik och för kapacitetsstark kollektivtrafik. Ett flertal aktörer, exempelvis Nacka Miljövårdsråd, Miljöpartiet, STF Stockholm Lokalavdelning, Arbetsgruppen Rädda Grimstaskogen och Världsnaturfonden Sverige motsätter sig planerna på Östlig förbindelse. De menar bland annat att förbindelsen kommer leda till ökad biltrafik och negativ påverkan på nationalstadsparken.

Internationell och nationell tillgänglighet

Flera remissinstanser berör förhållningssättet att utveckla en nationell och internationell tillgänglighet. Det är främst två aspekter som diskuteras i remissvaren.

Tillgängligheten till flygplatser ses av många remissinstanser som oerhört betydelsefull för regionen och dess internationella konkurrenskraft. Olika remissinstanser framhäver olika synpunkter på Arlanda. För kommunerna i Stockholm Nordost är en förlängning av Roslagsbanan till Arlanda prioriterad. Kommuner och regioner i Västmanlands län och Örebro län betonar gärna Arlandas storregionala betydelse. Regionala myndigheter och kommuner i Södermanlands län önskar att Skavsta flygplats och dess betydelse lyfts fram tydligare i samrådsförslaget. Den andra typen av synpunkt som framförs handlar om höghastighetståg. SJ AB, som har en positiv inställning till höghastighetståg, anser att ”det [är] anmärkningsvärt att det inte sägs mer om dessa och hur de kan påverka spelplanen, särskilt som tidsperspektivet 2050 innebär att banorna hunnit vara i bruk i 15 år”. Region Örebro önskar en analys av vilken betydelse en höghastighetsjärnväg skulle ha för den regionala utvecklingen inom Stockholmsregionen. Stockholms handelskammare anser att höghastighetstågen enbart medför nackdelar för Stockholms del då de tar statliga infrastrukturmedel i anspråk under decennier som behövs för att stärka regionaltåg och pendeltåg.

Flera remissinstanser påpekar Stockholms nationella och regionala roll och koppling behöver synliggöras mer i RUFSS. Remissinstanser påpekar att de saknar den regionala tågtrafiken i samrådsförslaget och vill se en tydligare koppling mot det storregionala infrastrukturensamarbetet En Bättre Sitt. Nyköpings kommun framhåller att den regionala trafiken är stommen för att vidareutveckla det storregionala samarbetet och bör därför finnas med i den regionala utvecklingsplanen. Regionförbundet Sörmland, Sörmlands kollektivtrafikmyndighet samt Landstinget Sörmland lyfter fram regionaltågens betydelse för att förbättra restiderna mellan de regionala kärnorna. De menar att regionaltågen i större omfattning kan vara med och bidra till en förbättring av tillgängligheten från hela östra Mellansverige till Arlanda. De påpekar även att de är föga troligt att en operatör som bedriver långväga trafik med höghastighetståg har intresse av att upplåta ett större antal platser för förhållandevis kortväga storregionala resor. Därför kan en ytterligare strategi vara att peka ut noder som kan bli aktuella för regionaltågstopp framöver. Även Region Örebro lyfter betydelsen av den storregionala kollektivtrafiken och menar att den förbises i samrådsförslaget. För att tydliggöra den storregionala tågtrafikens betydelse och funktion föreslår Region Örebro att den bör ingå som en del av kollektivtrafikens stomnät.

Gods

Remissinstanserna har en positiv inställning till förhållningssättet att utveckla transporter på vatten och flytta över godstransporter från väg till sjöfart och järnväg. Att flytta över godstransporter till sjöfart är Sjöfartsverket och Sveriges Bergmaterialindustri tydliga med, särskilt storskaliga bulktransporter. Flera remissinstanser anser emellertid att godstransporter och vattentransporter (person- och godstrafik) inte får ett tillräckligt stort utrymme i samrådsförslaget. Södertörnskommunerna och Länsstyrelsen i Stockholms län anser att en gods- och varustransportstrategi bör tas fram. Flera andra remissinstanser, däribland Stockholms hamn AB, anser att godstransporter och logistik bör få ett större utrymme i den regionala utvecklingsplanen. Stockholms Hamnar saknar ett internationellt och ett EU-perspektiv samt TEN-T, det transeuropeiska transportnätverket. Stockholms Hamnar

menar även att godstransporter bör tas i beaktande i all samhällsplanering för att inte bygga bort tillgängligheten för kort- och långväga gods.

Upplands-Bro anser att karta 8 som visar infrastruktur för godstransporter och logistik behöver uppdateras med Brunna, Kungsängen som distributionscentrum. Stockholm Nordost anser att Rosenkälla och Gillinge som pekats ut för varuhanterade verksamheter inte stämmer överens med eller motstrider kommunens planering.

Styrmedel och finansiering

Flera remissinstanser lyfter frågan om trängselskatten som styrmedel för trafiken. Centerpartiet och Miljöpartiet har en positiv inställning till att utöka trängselskatten. Miljöpartiet och Naturskyddsföreningen anser också att regioner bör ha rådighet över trängselskatten. Lidingö stad, kommunerna i Stockholm Nordost och Stockholms stad har en mer kritisk eller avvaktande inställning till utökad trängselskatt. Stockholms stad anser att det i det utvidgade systemet för trängselskatt som presenteras i samrådsförslaget inte framgår hur det har tagits fram och vilka konsekvenser det förväntas få. Stockholms stad menar att trängselskatt enligt lagen endast ska införas vid hög trängsel, då trängselminskningen blir så omfattande att vinsten uppväger investerings- och driftskostnaderna samt att berörda kommuner begär åtgärden. Lidingö anser att det inte är aktuellt med en yttre trängselskattezon på Lidingö och att trängselskatt hämmar potentiell tillväxt.

Förslaget att parkeringsavgifter ska användas för att finansiera kollektivtrafik är en åtgärd som flera kommuner har invändningar emot och de anser att dessa intäkter ska användas för kommunala utgifter. Länsstyrelsen i Stockholms län framför att det behövs betydligt starkare samordning och styrning om utmaningarna ska kunna mötas och lyfter den norska modellen med bymiljöavtal där tillväxten i privat transportarbete ska tas av gång, cykel och kollektivtrafik är ett gott exempel. Skanska har en positiv syn på offentlig-privata samverkanslösningar, medan Feministiskt initiativ tydligt är emot detta. Skanska lyfter också fram värdeåterföring som en möjlig finansieringslösning där de aktörer som särskilt gynnas av investeringar i transportinfrastruktur är med och finansierar projekten.

Användning av mobility management-åtgärder för att effektivisera transportsystemet och minska transportberoendet samt att verka för att öka kollektivtrafikens samordning med andra trafikslag, är ett förhållningssätt som flera remissinstanser välkomnar. Sundbybergs stad menar att det är positivt att samrådsförslaget till RUF 2050 stödjer arbetet för att minska transporter och vardagsresor genom beteendeförändringar och så kallade mobility management åtgärder. Sundbybergs kommun bidrar till förslaget att samförlägga infrastruktur och samordna kollektivtrafiken med andra typer av färdmedel då järnvägen grävs ner och ett resecentrum upprättas. Länsstyrelsen i Stockholms län skriver i sitt remissvar att det kommer krävas effektiva styrmedel för att åstadkomma beteendeförändringar. Centerpartiet lyfter upp behovet av lösningar som möjliggör kombinationsresor genom bilparkeringar i områden där resandeunderlaget är litet, det vill säga på landsbygden och i skärgården. Förbättrad cykelinfrastruktur efterfrågas också i och med att en stor

andel av länets invånare bor inom tre kilometer från en spårstation. Resenärsforum anser att cykelparkeringar bör anordnas som en del i stationsanläggningen, i vissa fall med stängsel och avgifter

Digitalisering och teknikutveckling

Ett antal remissinstanser kommenterar förhållningssättet att främja användningen av ny teknik för att öka nyttjandet av miljöanpassade transporter och bidra till utvecklingen av ny teknik genom försök och demonstrationsprojekt. Nästan samtliga remissinstanser lyfter fram olika aspekter på digitaliseringen. SJ betonar dock i sitt remissvar att även om digitaliseringen möjliggör möten på distans kommer människor vilja och ha behov av att mötas fysiskt. Företagarna i Stockholms län vill utöka den prioriterade åtgärden inom digital infrastruktur till att inkludera vägarna och kollektivtrafiknätet. E.ON Sverige och Stockholms handelskammare efterlyser planer för att möta utvecklingen inom fordonsflottan med avseende på bland annat elektrifieringen och självkörande fordon. Det är även en fråga som Centerpartiet och Kristdemokraterna diskuterar i sina remissyttranden. Kristdemokraterna vill exempelvis ha ett mål för destinationsladdning vid bostad och arbetsplatser.

Förvaltningens kommentarer

Transportsystemet övergripande

Stockholmsregionens transportsystem är omfattande. För att styra mot en region utan klimatpåverkande utsläpp samtidigt som tillgängligheten och förutsättningarna för ekonomisk och social hållbar utveckling förbättras, krävs en tydlig inriktning mot en transportsnål samhällsutveckling, i kombination med teknikutveckling och styrmedel som syftar till energieffektivisering, och övergång till förnybar energi. Därför välkomnar förvaltningen inspel om att en långsiktig trafikstrategi med mållår 2050 behöver tas fram. Förvaltningen ser det som en av RUFSS 2050 mest betydelsefulla funktioner att tillhandahålla en sammanhållen långsiktigt strategisk inriktning för det samlade transportsystemets samtliga trafikslag, men även för styrmedel och smarta mobilitetslösningar. Förvaltningen ser transportsystemets betydelse för social, ekonomisk och territoriell sammanhållning som avgörande för invånarnas livskvalitet, företagets möjlighet att växa och regionens konkurrenskraft. Härvidlag krävs samsyn kring styrmedel och kring principer för prioritetsordning av gång, cykel, kollektivtrafik och bil i länets olika livsmiljöer.

Förvaltningen noterar remissinstansernas överlag positiva inställning till ansatsen om ett mer transportsnålt samhälle, som prioriterar kollektivtrafik, gång och cykel samt arbete med attityder i vardagsresandet genom smarta mobilitetslösningar. Det är positivt att det finns en stor samstämmighet om behovet att verka för en tät och funktionsblandad bebyggelsestruktur, inte minst då detta är ett verktyg som regionen själv har att påverka möjligheterna att nå mål om exempelvis tillgänglighet och minskad klimatpåverkan. Att lokalisera vardagliga resmål och ny bebyggelse i goda kollektivtrafiklägen är avgörande för en effektiv och transportsnål samhällsstruktur. Genomförda strukturanalyser visar att det finns tillräckliga markområden i lägen som har eller kommer ha god tillgänglighet med kollektivtrafik. RUFSS kan utgöra en viktig utgångspunkt för planeringen av regionens transportinfrastruktur genom att identifiera

och beskriva viktiga regionala funktioner och behov till gagn för en efterföljande planering i enlighet med åtgärdsvals metodik. Förvaltningen avser att förtydliga i plankartan för RUFSS 2050 de områden som är mest lämpliga för ny bebyggelse ur ett regionalt perspektiv och komplettera med förhållningssätt för hur bebyggelseutvecklingen och transportsystemet bör samspela.

Kollektivtrafik, gång och cykelplanering

När det gäller fördelningseffekter kan konstateras att den föreslagna inriktningen i RUFSS som bygger på en transportsnål planering och en tillgänglighet i ökad utsträckning baserad på kollektivtrafik, gång och cykel har en utjämnande effekt på olika grupperns relativa tillgänglighet. I det fortsatta arbetet bör detta tydliggöras. För att på sikt kunna utveckla sjötrafikens potential måste en långsiktig inriktning av bebyggelseplaneringen finnas som stöttar denna.

Vid kapacitetsbrister i vägtransportsystemet behöver kollektivtrafikens och nyttotrafikens framkomlighet i första hand prioriteras. Den inriktning som tagits fram inom ramen för framkomlighetsprogrammet behöver därför utvecklas vidare. Gjorda analyser visar att potentialen i en utvecklad gång- och cykeltrafik är stor men att förutsättningarna dock är delvis beroende av hur väl regionen lyckas utforma en mer transportsnål planering. En viktig del av nyttorna består av betydande hälsoeffekter av ett mer aktivt resande.

Vägtrafikplanering

En ny vägtrafikförbindelse i de östra delarna av regioncentrum är beroende av hur förutsättningarna för ett ökat vägtrafikarbete ser ut, och hur de långsiktiga målen om minskad klimatpåverkan kan klaras. Inriktningen i RUFSS 2050 bör enligt förvaltningen därför vara att tills vidare avvakta med beslut om investeringar som påtagligt ökar biltrafikarbetet och istället utveckla vägtransportsystemet genom i första hand trimnings- och effektiviseringsåtgärder. Beslut om nya större investeringar i vägtransportsystemet kan prövas då förutsättningarna för biltrafikens långsiktiga roll har klarnat, exempelvis i arbetet med nästa RUFSS.

De behov som berör järnvägens funktion och utbyggnad måste hanteras i ett samlat regionalt sammanhang. Det kan behöva prövas att initiera en arbetsprocess där en sådan långsiktig planeringsinriktning i länet tas fram.

Internationell och nationell tillgänglighet

Förvaltningen ser att flygtrafik på Bromma på sikt ej behövs under förutsättning att kapaciteten byggs ut på Arlanda. Den långsiktiga storregionala flygplatsstrukturen, där Skavsta ingår, bör förtydligas i utställningshandlingen. Förvaltningen anser att Arlanda och dess betydelse för hela landet, storregionen och Stockholmsregionen behöver lyftas tydligare i utställningsförslaget. Förvaltningen inser att det givet klimatmålen finns en svårhanterbar målkonflikt med ökad internationell tillgänglighet, vilket i princip innebär mer flyg på Arlanda, och hur regionens ska klara klimat- och miljömålen. Även med mer på internationella tågförbindelser till Öresundsregionen och Oslo, är det knappast rimligt att Stockholmsregionen kan klara sig utan god internationell

tillgänglighet med flyg. Stockholmsregionens attraktions- och konkurrenskraft skulle avsevärt försämrans ifall antalet direktlinjer till destinationer som är viktiga för näringsliv, akademi, kulturlivet, beslutsfattande, besöks- och evenemangsverksamheter med flera sektorer relativt andra storstadsregioner i Europa minskade. För regionens invånare bidrar internationell tillgänglighet till sociala kontakter och upplevelser. Målsättningen för det regionala utvecklingsplaneringsarbetet måste därför vara att utveckla en effektiv flygplatsstruktur med bättre kollektiv uppkoppling lokalt, regionalt och nationellt. Förtydligas. För att klimatmässigt klara regionala mål och samtidigt ha god internationell tillgänglighet med flyg, måste regionen lägga all fokus på klimatomställning inom alla områden – energi, bostäder, bygg, transport och distribution med flera – men även arbeta med attityder. Utställningsförslaget kommer att ringa in implikationer av målkonflikten för olika områden av bibehållen god internationell tillgänglighet med flyg och klimatneutrala utsläpp.

Gods

Förvaltningen instämmer i att texterna i samrådsförslaget som handlar om gods och logistik behöver utvecklas till utställningsförslaget, bland annat med TEN-T och lokalisering av eventuella nya terminaler och anläggningar för godshantering. Sedan samrådsförslaget blev klart har nya planeringsunderlag tagits fram och förvaltningen bedriver dialog med regionens kommuner och aktörer om gods- och logistik.

Styrmedel och finansiering

De analyser som genomförts inom ramen för RUFSS-arbetet visar att dagens trängselskattesystem och parkeringspolitik på sikt kommer att behöva utvecklas ytterligare. Mot bakgrund av att de ekonomiska styrmedlen påverkar både behovet av infrastrukturinvesteringar, förutsättningarna för en transportsnål planering och kollektivtrafikens utveckling behöver det tas fram ett gemensamt regionalt långsiktigt förhållningssätt för de ekonomiska styrmedlens roll, där detaljerna och formerna för de ekonomiska styrmedlens utveckling kan utredas vidare.

Digitalisering och teknikutveckling

Det sker sedan några år en stark utveckling av ny teknik och digitala tjänster som på sikt kan få stort genomslag på förutsättningarna för utvecklingen av transportsystemet. Det är angeläget att följa utvecklingen av ny teknik och digitalisering och dess betydelse för transportsystemet. Det råder dock en stor osäkerhet kring hur ny teknik och digitalisering kan komma att påverka resandet, varför det är svårt att ha detta som utgångspunkt för förslag på inriktningen av transportsystemets långsiktiga utveckling.

Tekniska försörjningssystem

Sammanfattning av remissvaren

Flera remissinstanser berör behovet av att säkerställa att kapaciteten för energi, vatten och avlopp är långsiktigt hållbar, bland annat behövs investeringar i ny kapacitet och skyddsåtgärder i vattentäkter. Kommunerna i Stockholm Nordost anser att de tekniska försörjningssystemen behöver få större tyngd om regionen ska kunna växa och att frågan behöver hanteras på den regionala nivån. Fortum Värme betonar att regionen

står inför en kraftig befolkningsökning, vilket innebär att energiförsörjning, transporter, avfallshantering med mera måste ges möjlighet att utvecklas och att effektiva tekniska system är avgörande för att klara regionens övergripande mål. Fortsatt effektivisering och ambitiösa mål är något som många remissinstanser framhäver i sina svar.

Sundbybergs stad saknar en bedömning av nuläget avseende kapacitet i regionens avloppsanläggningar och vattenverk. Även Roslagsvatten och Norrvatten skriver om detta i sina remissvar. Länsstyrelsen i Stockholms län önskar en diskussion om hur elförsörjningssystemet ska hantera en närmare 50-procentig ökning av det maximala effektuttaget till 2030 jämfört med dagens uttag. Norrenergi betonar att det behövs investeringar, långsiktig planering och rimliga förutsättningar för att bygga ut och öka kapaciteten i regionens fjärrvärme- och fjärrkylsystem. Svenska kraftnät lyfter också denna fråga i sitt remissvar. Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) och Sveriges Byggmateriellindustri skriver om behovet av att säkra försörjningen av bergmaterial som expansionen av regionen kräver.

Förutom att betona vikten av att utveckla befintliga tekniska anläggningarna anser flera remissaktörer att mark behöver avsättas för nya tekniska anläggningar i regionalt goda lägen. Stockholm Nordost, Länsstyrelsen i Stockholms län, Svenska kraftnät, SGU, Roslagsvatten, Storstockholms brandförsvär, SÖRAB, Norrvatten, Ellevio, E.ON Sverige, Fortum Värme, Ragn-Sells, Sveriges Bergmaterialindustri samt i det gemensamma remissvaret från Södertörns Energi AB, Södertörns Fjärrvärme AB och Söderenergi AB påpekar att den regionala utvecklingsplanen behöver utreda förutsättningarna för lokalisering av tekniska försörjningssystem i allmänhet men att behovet är särskilt stort för vissa typer av försörjningssystem.

I samrådsförslaget uttrycks att regionens aktörer ska arbeta för en snabb utbyggnad av smarta elnät som möjliggör uppkoppling och effektivare användning av småskalig, förnybar energi. Detta berörs främst av Svenska kraftnät, Norrenergi, Ellevio, E.ON och Fortum Värme. Norrenergi menar att de ledningar som ingår i större sammankopplade nät är kritiska för systemets funktion. Även mer om energilagring i länet efterfrågas. Det är viktigt att områden reserveras i översikts- och detaljplanering för ledningsdragning och pumpstationer m.m. för att skapa stabila förutsättningar, vilket även Ellevio AB betonar. Norrenergi menar vidare att samverkan mellan storskaliga och småskaliga energisystem bidrar till en mer energieffektiv region.

EO.N Sverige AB och Fortum Värme AB är överlag positiva till det som skrivs i samrådsförslaget om smarta elnät. E.ON tycker dock att synsättet bör vidgas genom att analysera de nyttor som smarta energinät kan medföra och hur de kan användas som motor för utvecklingen av andra smarta infrastrukturer. Fortum Värme vill också bredda perspektivet och föreslår att begreppet ”smarta elnät” ersätts med ”smarta el- och fjärrvärmenät” i den regionala utvecklingsplanen. Svenska kraftnät anser att elförsörjningen på smarta elnät och mikroproduktion av el förvisso är intressanta frågor, men att samrådsförslaget förbigår den stora utmaningen med kapacitetsökningar som den snabba befolkningsutvecklingen och den digitala

utvecklingen kräver. Även Länsstyrelsen understryker att den framtida elförsörjningen måste beskrivas bättre. Anläggningar av regionalt och nationellt intresse måste framgå tydligt i utställningsförslaget.

Det är få remissinstanser som konkret adresserar ambitionen att samordna utläggningen av bredband med den befintliga planeringen av om- och utbyggnad av vägar, energisystem, vatten- och avlopp. SGU är den remissinstans som tydligt skriver om detta. De menar att det behövs en strategisk planering för undermarksanläggningar, vilket Länsstyrelsen i Stockholms län instämmer i.

Flera remissinstanser skriver i sina remissvar om insamling och återvinning av material och avfall inklusive matavfall. Sundbybergs stad anser att det ”är positivt att vikten av materialåtervinning, inklusive återvinning av matavfall, och insamling av farligt avfall beskrivs i planen men betydelsen av att förebygga avfall och underlätta återanvändning skulle kunna förtydligas”. Några remissinstanser uppmärksammar det som skrivs i samrådsförslaget om avfallstrappan. Länsstyrelsen i Stockholms län och Roslagsvatten efterfrågar ett förtydligande kring att åtgärder högre upp i avfallstrappan bör betonas och prioriteras.

Länsstyrelsen och SÖRAB betonar vikten av att säkra ytor för de anläggningar som behövs för en funktionell och hållbar avfallshantering, eftersom befolkningsutvecklingen medför en ökad mängd avfall. SÖRAB betonar också betydelsen av kvarternära insamling för hushållsavfall eftersom marknadsundersökningar visar att invånare vill sortera mer. Flera remissinstanser betonar betydelsen av ett cirkulärt tänkande. Ragn-Sells AB saknar en beskrivning av hur förslagen i samrådsförslaget har bäring på den cirkulära ekonomin. E.ON efterlyser också ett tydligare cirkulärt utvecklingsperspektiv i där frågan om avfall och energi kopplas samman med andra aspekter av samhällsutvecklingen.

En annan viktig fråga är länets framtida försörjning med flytande bränslen. Dagens system bygger bland annat på en storskalig import till och lagring i de stora depåerna Louden i Stockholms stad och Bergs oljehamn i Nacka kommun som båda ska avvecklas. Länsstyrelsen och SPBI (Svenska Petroleum & Biodrivmedel Institutet) anser att frågan om bränslehantering behöver djupare analys. Även aspekter av en ökad produktion av förnybara bränslen, som Biogas Öst m.fl., lyfter fram behöver ingå i kommande RUFSS 2050. Eko-industriella parker som till exempel i Högdalen och Högby Torp där olika tekniska system samverkar, producerar förnybara drivmedel och skapar kretsloppslösningar bör främjas, anser Fortum, E-on och andra.

SGU och Sveriges Bergmaterialindustri kommenterar i sina remissvar ambitionen att minimera användningen av naturgrus som ballastmaterial genom ökad återanvändning och återvinning, samt genom användning av alternativa material. SGU bedömer att man redan idag återanvänder/återvinner större delen av dessa massor i storstadsregionerna och att det därför inte är rimligt att förutsätta att ytterligare återvinning/återanvändning räcker för att möta länets växande behov av ballast. SGU anser att det ”behövs en nulägesbeskrivning och framtidsscenarier för befintliga och

framtida möjligheter till produktionsplatser av ballastmaterial, terminalplatser, transportflöden av ballast samt möjliga hamnanslutningar m.m”. De efterlyser också en strategisk översikt över befintliga och framtida produktionsställen för ballastmaterial liksom den som fanns i RUFSS 2010. SGU saknar också en analys av alternativa transporter av ballastmaterial. Sveriges Bergmaterialindustri har liknande synpunkter i sitt remissvar och lyfter frågan om lokaliseringen av anläggningar samt transporter av ballastmaterial. De anser att den regionala utvecklingsplanen bör utveckla ”strategier och lösningar för effektivare utvinning, mellanlagring och transporter inom byggsektorn med särskilt fokus på jord- och bergstransporter”. Fortum Värme, Ragn-Sells och Nacka Miljövärd är två andra remissinstanser som erör frågan om ballastmaterial.

De remissinstanser som nämner samverkan i olika former har en positiv inställning och erfarenhet till det och flera remissinstanser efterlyser ökad samverkan. Det handlar till viss del om samverkan mellan offentliga och privata aktörer, men den mellankommunala samverkan ses som mycket betydelsefull när det kommer till tekniska försörjningssystem. Södertörns Energi AB, Södertörns Fjärrvärme AB och Söderenergi AB lyfter i sitt gemensamma remissvar att fjärrvärmeförsörjningen i södra Storstockholmsområdet är ett utmärkt exempel på ett mellankommunalt samarbete av mycket stor regional betydelse. Norrenergi anser att kraftvärmeverk är ett exempel på anläggningar som kan och bör vara en mellankommunal fråga och lyfter fram samverkan mellan Norrenergi, Fortum Värme och Söderenergi som ett gott exempel på detta. Regionförbundet Sörmland, Sörmlands kollektivtrafikmyndighet och Landstinget Sörmland lyfter i sitt gemensamma remissvar fram det storregionala perspektivet på samverkan. De gör bedömningen att RUFSS 2050 kan bli ett bra underlag för dialog mellan gränskommuner med avseende på gemensamma tekniska försörjningssystem. Roslagsvatten och Norrvatten lyfter i sina remissvar fram behovet av ökad samverkan för VA-lösningar i Stockholmsregionen.

Förvaltningens kommentarer

I utställningsförslaget ska aspekterna kring länets storskaliga tekniska försörjningssystem förtydligas. Skrivningarna som berör de småskaliga systemens betydelse i länets glesare områden utvecklas också. Särskilt fjärrvärmens och fjärrkylans stora betydelse för länets klimatarbete framhävs, utfasningen av kol och olja bör konkretiseras i tid. Länets kraftnät och dess framtida utveckling beskrivs tydligare. Detta är viktigt då elanvändningen förväntas stiga på grund av befolkningstillväxten och ett möjligt ökat elbehov inom näringslivet och även transportsektorn.

Förvaltningen vill understryka vikten av att utställningsförslaget klargör att tekniska anläggningar behöver fysiskt utrymme för att kunna utvecklas och säkerställa framtida leveranser. Plankartan och dess förhållningssätt bör tydliggöra detta. Även om ett ökat bostadsbyggandet är centralt för länets utveckling, får de tekniska försörjningssystemen inte äventyras i sin utveckling. En hållbar och resurseffektiv region behöver väl fungerande tekniska system både i tätorter och på landsbygden. Ett sådant resonemang finns redan i samrådsförslaget men det kan eventuellt bli ännu explicitare.

Den planerade nedstängningen av länets två centrala depåer för flytande bränslen – Loudden i Stockholms stad och Bergs oljehamn i Nacka kommun – kräver att det föreslås nya lokaliseringar för länets framtida försörjning. Förvaltningen konstaterar att ställningstagande i frågan om den ena av dessa två depåer, Bergs oljehamn, dock behöver avvakta besked från en pågående utredning som Länsstyrelsen utför tillsammans med en rad statliga myndigheter, energibranschen och de berörda kommunerna. Generellt är frågan om införsel av flytande drivmedel mycket viktig för länets dagliga försörjning och resiliens.

Generellt erfordras att utställningsförslaget blir mer konkret när det gäller aspekterna runt förnybara bränslen och drivmedel. Resonemanget bör fördjupas när det gäller fysiska utrymmen, logistik och cirkulära samt klimataspekter. Även systemperspektiven ska skärpas i utställningsförslaget. Här ingår också en tydligare skrivning av hur energifrågorna hänger ihop i hela ÖMS-området. Även frågan om framtida eko-industriella parker behöver utvecklas i sammanhanget.

Utställningsförslaget bör också ha med mer om elsystemens utveckling för att tillmötesgå remissinstansernas önskemål. Det handlar om ett fördjupat resonemang om smarta nät och laststyrning, den långsiktiga förstärkningen och utbyggnaden av kraftnätet, med projekten ”Stockholms Ström” och ”Storstockholm Väst”, kopplingar till en framtida ökad elektrifiering av vägfordonsflottan och energieffektivisering i bebyggelsebeståndet och industrin mer allmänt. Även målet om en kraftig minskad energianvändning år 2030 behöver analyseras igen.

Förvaltningen anser att vatten och avlopp måste behandlas mer utförligt i utställningsförslaget. Dels kommer vatten- och avloppsfrågorna att få ett eget avsnitt, dels kommer text och kartor att läggas till för vattenskyddsområden och V/A-nätet och anläggningar för vatten och avlopp av regional betydelse.

Regional ekonomi och näringsliv

Sammanfattning av remissvaren

Ett flertal av remissinstanserna poängterar vikten av såväl inomregionala som mellanregionala samverkansformer för ekonomins och näringslivet utveckling och fortsatta konkurrenskraft i Stockholmsregionen och menar att stärkta kopplingar ger möjligheter för tillfredställande kompetensförsörjning i regionen,

Några remissinstanser berör explicit utbildningssystemets betydelse för ekonomi och näringsliv. Kommunerna i Stockholm Nordost framhåller behovet av att bygga ut högskolor och stimulera till ökad forskning i regionen. KSL anser att det är oroande att regionen tappar i forskningsintensitet inom den privata sektorn och att resurser inom forskning främst läggs på mansdominerade branscher. Stiftelsen Electrum och Kista Science City AB anser att en ytterligare stärkt samverkan i kompetensförsörjningsfrågor mellan Mälardalens innovationsmiljöer, lärosäten och högre utbildningar skulle kunna bidra till att stärka Stockholm som kunskapsregion

och säkra ”ett Stockholm för alla”. Företagarna Stockholms län betonar att fler unga måste uppmuntras och ges förutsättningar att starta och driva företag i vår region och där har utbildningssystemet stor betydelse. Nynäshamns kommun anser att ”regionen behöver stärka sin samordning för att öka utbildningarnas resultat och för att främja en långsiktigt hållbar kompetensförsörjning och förutsättningar för matchning på arbetsmarknaden. Om tillgängligheten till utbildningsprogram och inriktningar ska vara hög i regionen kan det inte längre vara varje huvudmans egen angelägenhet.”

Flera remissinstanser betonar att näringslivet och företagen har svårt att rekrytera rätt personal med efterfrågad kompetens. Remissinstanserna lyfter emellertid fram olika orsaker till och lösningar på detta matchningsproblem. Kommunerna i Stockholm Nordost lyfter fram bristen på regionalt kopplad spårbunden kollektivtrafik. Länsstyrelsen i Stockholms län betonar bostadsmarknadens funktionssätt som en viktig förklaring till rekryteringssvårigheterna. KTH betonar utbildningens, bostadsmarknadens och infrastrukturens samlade betydelse för kompetensförsörjningen. Södertörns kommunerna menar att kompetensutveckling för flyktingar är en viktig bit att arbeta med samt att bekämpa den strukturella diskrimineringen på arbetsmarknaden. Liberalerna i Stockholms län anser dock att samrådsförslaget har en ensidig betoning på strukturell diskriminering och vidgade normer för att bekämpa exkluderande strukturer. Liberalerna önskar att den regionala utvecklingsplanen betonar vikten av lägre trösklar in på arbetsmarknaden, fler enkla jobb, fler olika utbildningsmöjligheter, förbättrade möjligheter för studentbostäder och bättre företagsklimat. Liberalerna har också invändningar mot resonemanget kring nätverksrekryteringen, som anses vara naturligt för små företag.

Stockholms stad, Tyresö kommun, Länsstyrelsen i Stockholms län, SJ AB, Nacka Miljövårdsråd, Hyresgästernas boendetrygghet samt Regionförbundet Sörmland, Sörmlands kollektivtrafikmyndighet och Landstinget Sörmland berör fördelningen norr och söder om Saltsjö-Mälarsnittet. Stockholms stad anser att denna problematik inte adresseras tillräckligt i samrådsförslaget. Arbetsmarknadsförvaltningen anser att en regional utvecklingsplan behöver utarbeta konkreta förslag på hur obalansen ska åtgärdas, så att den inte blir permanent. Länsstyrelsen i Stockholms län anser att det är särskilt viktigt att belysa möjligheter för hur lokalisering av arbetsplatser till de södra delarna kan främjas. Regionförbundet Sörmland, Sörmlands kollektivtrafikmyndighet samt Landstinget Sörmland påpekar i sitt gemensamma remissvar att en jämnare fördelning av arbetsplatser norr och söder om den centrala regionkärnan öppnar upp en större arbetsmarknad för Sörmland. Samtidigt skriver Södertörns kommunerna att Södertörn nu har en snabbare företagstillväxt än Stockholms län i sin helhet. Antalet företag och antalet anställda på Södertörn växer också snabbare och mer än var tredje företag på Södertörn är en snabbväxare. Haninge kommun påpekar också i sitt remissvar att det nya företagsområdet i Albyberg kan erbjuda mark för etableringar av nya arbetsplatser. Stockholms handelskammare framhäver i sitt remissvar att det råder en målkonflikt mellan ny bebyggelse och bevarande av de gröna kilarna, vilket innebär att all nybebyggelse måste ske genom förtätning. Det anses undergräva regionens näringsliv och driver upp kostnaderna för bostadsbyggande. Järfälla kommun menar att det är viktigt att i högre grad ta hänsyn till de små och medelstora företagens

förutsättningar och behov för att undvika en monocentrisk struktur och att stor vikt ska läggas till nyföretagandets villkor.

En ambition i samrådsförslaget är att expertis ska utvecklas inom regionala styrkeområden genom framstående forskning och en stark position i och tillgänglighet till globala nätverk. KSL tycker att mer kraft behöver läggas på att analysera näringslivets behov inför ett slutligt förslag. Därtill bör också en strategi för smart specialisering tas fram för regionen som ett stöd till det fortsatta arbetet med RUFSS 2050. Länsstyrelsen i Stockholms län och KTH lyfter fram olika aspekter på digitaliseringen där Stockholm har goda förutsättningar att utvecklas ytterligare. Ett annat område som Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS) och Filmregion Stockholm-Mälardalen framhäver är de kulturella och kreativa näringarnas (KKN) betydelse. KLYS menar att kulturen har en självklar plats och bör nämnas som en specifikt viktig faktor för bl.a. ökad konkurrenskraft och inkluderande tillväxt. Filmregion Stockholm-Mälardalen betonar att KKN är en strategiskt viktig sektor för regional utveckling och att om regionen menar allvar med att arbeta för att uppnå uppsatta mål så bör KKN-sektorn betonas mer i planen.

Arbetsförmedlingen efterfrågar hur planen ska framhäva behovet av att ”kraftigt minska arbetskraftsbristen inom vissa yrkesområden, branscher och sektorer och då främst det stora kompetensförsörjningsbehovet inom t.ex. IKT och Hälso- och sjukvård. Om inte tillgången möter efterfrågan så riskerar regionen att ha ett olöst kompetensförsörjningsbehov som blir direkt hämmande för rikets tillväxt.” De påpekar även vikten av att infrastrukturen i utsatta områden snarast byggs ut i syfte att möjliggöra en inkluderande socioekonomisk struktur och därigenom skapa förutsättningar för inträde på regionens arbetsmarknad.

Ett fåtal remissinstanser adresserar explicit ambitionen att Stockholmsregionen ska positioneras som ett internationellt centrum för forskning och huvudkontor, samt som besöksdestination och mötesplats.

Stockholm Business Region (SBR) anser att regionen måste ”arbeta mer aktivt med talangattraktion som ett prioriterat fokusområde för att attrahera kompetent internationell arbetskraft” och tar upp kompetensbristen i tekniksektorn som exempel. SBR anser också att marknadsföringen måste förbättras och enhetliggöras om regionen ska stärka sin internationella konkurrenskraft. Fokus bör ligga på att attrahera utländska investeringar. Länsstyrelsen i Stockholms län påpekar att ”tidigare utvecklingsplaner har understrukt betydelsen av en internationell profil och position i globala nätverk”, men att ”betydelsen av exempelvis internationell handel, export, investeringsfrämjande, att attrahera utländskt kapital samt lokalisera utländska företags FoU-enheter eller huvudkontor till länet nämns knappast alls”. Swedavia önskar att samrådsförslagets skrivningar om den internationella tillgänglighetens betydelse för regionens utveckling stärks ytterligare.

Ambitionen att företagsfrämjande åtgärder och innovations- och strukturfonder ska riktas till kvinnor och män i lika utsträckning kommenteras inte nämnvärt i

remissvaren. Länsstyrelsen i Stockholm anser att ”samrådsförslaget endast till liten del [ger] vägledning om hur statens insatser inom den regionala tillväxtpolitiken, exempelvis strukturfondsinvesteringar och kommande programskrivningar, ska kunna bidra till att prioriterade åtgärder genomförs och att mål- och delmål uppfylls”. Tillväxtverket anser dock att de prioriterade åtgärderna är relevanta ur ett regionalfondsperspektiv och att tänkbara aktiviteter inom regionalfondsprogrammet för Stockholm som bidrar till att nå mål om indikatorer kan till stora delar läsas in i samrådsförslagets prioriterade åtgärder.

Några remissinstanser berör ambitionen om att en god offentlig samhällsservice och effektiva plan- och handläggningsprocesser ska upprätthållas. Flera företagargorganisationer framhäver förvisso positiva tendenser gällande företagsklimatet, men oroas av problem med offentlig upphandling och osund konkurrens. LRF Mälardalen lyfter i sitt remissvar fram betydelsen av samhällsservicen för att främja en positiv utveckling för landsbygdens företag. Mer resonemang om detta finns i avsnittet som behandlar det tematiska förhållningssättet kring landsbygd och skärgård. När det gäller effektiva plan- och handläggningsprocesser påpekar KTH i sitt remissvar att digitaliseringen kommer effektivisera plan- och byggprocessen och hela byggindustrin, vilket påverkar effektiviteten inom processer, produktion, logistik och materialanvändning.

Alla remissinstanser utanför länet tar upp frågan om regionförstoring och arbetsmarknadsregioner (LA-regioner) och vikten av samarbete över länsgränserna. I övrigt kopplar flera remissinstanser samman näringslivets förutsättningar och utveckling med transportsystemet och bostadsmarknaden där bristerna ses som flaskhalsar för utvecklingen. Godstransporterna ses också som viktiga för näringslivet. Överlag anser flera remissinstanser att näringslivsperspektivet är för svagt i samrådsförslaget och att såväl mål som prioriterade åtgärder bör ses över ur ett näringslivsperspektiv.

Universitets- och högskolerådet menar att samrådsförslaget inte i tillräcklig utsträckning beaktar att olika grupper är underrepresenterade på Stockholmregionens universitet och högskolor. Västerås stad och Mälarstäderna menar att det är viktigt att betrakta forskning och utbildning för att stärka storregionens internationella konkurrenskraft.

Förvaltningens kommentarer

I arbetet med utställningsförslaget kommer regional ekonomi och näringsliv ersättas av tre tematiska områden: i) *Regionalekonomi, näringsliv och entreprenörskap*; ii) *Kompetensförsörjning och utbildning*, och: iii) *Forskning och innovation*. I samtliga tre delar ska de internationella perspektiven tydligt framgå. Förvaltningen instämmer i att globala nätverk, Stockholmsregionens som global karriärregion och regionens attraktionskraft för talang är avgörande frågor och som ska vara med i utställningsförslaget. Ett annat perspektiv som ska ingå är storregionala aspekter på de tre tematiska områdena.

Förvaltningen har tagit fram kvantitativa framskrivningar som indikerar att regionen inte behöver lida brist på utbildad arbetskraft under förutsättning att allas kompetens tillvaratas. Fokus för regionala förhållningssätt flyttar därmed från frågor om arbetskraftsbrist, till dels frågor kring matchning, livslångt lärande, effekter i arbetsliv av digitalisering och automatisering, dels till frågor om mångfald och inkludering i arbetslivet.

Förvaltningen instämmer i de synpunkter som påvisar att företagsperspektivet är otillräckligt i samrådsförslaget och menar att det är viktigt att skapa förutsättningar för företagande i hela regionen. Det som ska utvecklas till utställningsförslaget handlar om:

- Attityder och förutsättningar för entreprenörskap och nyföretagande
- Internationalisering av näringslivet
- Regionförstoring och storregional samverkan
- Delningsekonomi/cirkulär ekonomi
- Innovationsstöd

Förvaltningen menar att utvecklingsförutsättningar och tillväxtmöjligheter finns i alla delar av regionen. RUFSS 2050 har i uppgift att vara vägledande för strategiskt långsiktiga förhållningssätt till hållbar tillväxt, samt att ligga till grund för det regionala tillväxtarbetet som bland annat sker genom ERUF.

Förvaltningen vill understryka att en av Stockholmsregionens främsta styrkor är dess akademi och högre utbildning. Förvaltningen vill tydligt till utställningsförslaget lyfta fram akademiens styrkor för att underbygga kunskapsregionens attraktionskraft, visa på det akademiska landskapet i Stockholmsregionen i ett framtidsperspektiv, samt peka på vikten av att stärka det akademiska stråket och knyta ihop SU, HHS, KTH och KI, och vikten av att det finns bostäder för studenter och gästforskare för lärosätenas konkurrenskraft, samt goda kommunikationer till och mellan lärosätena.

Förvaltningen anser att det utöver regional samverkan i regionala stadskärnor och med landsbygd- och skärgårdsstrategin inte behövs någon ytterligare specifik territoriell strategi som initieras via RUFSS. Däremot ser förvaltningen positivt på att fördjupa sitt samarbete med olika konstellationer av kommuner, såsom Stockholm Nordost, Arlandakommunerna, Södertörnssamarbetet, ABC-stråket, och 4 Mälarstäder.

Hälso- och sjukvård

Sammanfattning av remissvaren

De flesta av aktörerna som tagit ställning instämmer i Landstingets skrivningar och förhållningssätt om hälso- och sjukvården i samrådsförslaget. Hälso- och sjukvårdsförvaltningen påtalar dock att det är felaktigt att benämna Nya Karolinska Solna som ett nav i framtidens hälso- och sjukvård då en uttalad intention är att det ska ske en utveckling av sjukvården utanför akutsjukhusen och närmare medborgarna. Utifrån den intentionen menar Hälso- och sjukvårdsförvaltningen inom Stockholms läns landsting att det är bra att lyfta att den geografiska spridningen av

vårdverksamheterna ska möta strukturerna i RUFSS 2050 och att en jämnare befolkningsfördelning, skapar bättre förutsättningar för vården att utvecklas i länets yttre delar.

Utmaningen med att Hälso- och sjukvården är ojämlik är något som påtalas av några instanser. Botkyrka kommun efterlyser en fungerande, tillgänglig och jämlik sjukvård i länet där sjukvården fördelas efter behov. Botkyrka menar att den fria etableringsrätten snedfördelar sjukvården i länet där valmöjligheten inom vården är större i de rikare delarna av länet. Även Patientnämnden framhåller utmaningen med ojämlik sjukvård och hänvisar till undersökningar som visar att patienter får olika vård beroende på kön, utbildning, inkomst, bostadsort med mera. Flera aktörer resonerar kring tillgång till hälso- och sjukvård i samband med tillgång till andra former av offentlig och privat service.

Några aktörer framhåller behovet av ökad samverkan för att möta visionen om nätverkssjukvård. Upplands Bro kommun framhåller att nätverkssjukvård är en samverkan där olika vårdgivare och huvudmän kan vara involverade, vilket förutsätter högre krav på tillgång till gemensamma journalsystem etc. Kommunen anser därför att det vore fördelaktigt om viss kompetensutbyggnad kan ske i samverkan mellan huvudmännen för att klara den utbyggda hälso- och sjukvården.

Några remissinstanser önskar att avsnittet om Hälso- och sjukvård blir mer omfattande eller förtydligas. Liberalerna i Stockholms län efterfrågar en tydligare beskrivning av hur regionplaneringen samverkar med och kan bidra till det övergripande arbetet för att främja en mer hälsosam Stockholmsregion ”Som huvudman för såväl hälso- och sjukvården som regionplaneringen har Stockholms läns landsting goda förutsättningar att bedriva en mer hälsofrämjande regionplanering, men insikten om detta ges ingen nämnvärd fördjupning i samrådsförslaget”. Vinnova anser att det tydligare i avsnittet skulle kunna framgå vilka åtaganden som krävs eller planeras från offentliga aktörer i form av ökad eller utvecklad förmåga i innovationsstödsystemet.

Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen kommer i utställningsförslaget att ändra rubriken på denna tematiska fördjupning till *Samhällsservice*, där hälso- och sjukvård kommer att bli en del. Förvaltningen föreslår att fokus ligger kring tillgång till samhällsservice i förhållande till regionens fysiska struktur samt utvecklingen av samhällsservice i samband med förtätning. Den digitala samhällsservicen kommer att hanteras i avsnittet om e-samhället och digitaliseringens förutsättningar. Förvaltningen ser även vikten av att lyfta upp hälso- och sjukvårdens betydelse för innovation i utställningsförslaget.

Bebyggelsestrukturens betydelse för social hållbarhet

Sammanfattning av remissvaren

Många remissinstanser lyfter sociala frågor i den regionala utvecklingsplanen, såsom att överbygga fysiska barriärer och bättre knyta samman närliggande stadsdelar och kommuner. Ett flertal av dessa synpunkter redovisas i avsnittet om *den rumsliga*

strukturen. Länsstyrelsen i Stockholms län anser att det är positivt att det finns en ökad förståelse för nödvändigheten av att se hur en stadsdel fungerar såväl internt som i samspelet med andra stadsdelar. Tidigare har många insatser och investeringar i stadsdelar med utanförskap fokuserat på att hitta lösningar inom den egna stadsdelen. Hälso- och sjukvårdsförvaltningen bedömer att vissa skrivningar i detta avsnitt är så viktiga att de bör vara med i målformuleringarna eller under prioriterade åtgärder. Att planera och bygga på ett sätt som ger förutsättningar för social hållbarhet och som främjar en god och jämlik folkhälsa är en grundläggande faktor för att visionen ska nås. Statens centrum för arkitektur och design instämmer i att det är viktigt att länka ihop regionen genom att bygga bort barriärer mellan bostadsområden och utveckla mötesplatser i det offentliga rummet. ArkDes tillägger dock att det är lika viktigt att människor med olika bakgrund, ålder och social tillhörighet möts och att den bebyggda miljön utformas utifrån alla människors rätt till staden och det offentliga rummet.

Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen bedömer att frågan om socialt hållbart samhällsbyggande och boendemiljöer som knyts samman med varandra väsentligt ökat i betydelse som en av de riktigt stora globala, nationella och regionala frågorna. Förvaltningen föreslår att bebyggelsestrukturens betydelse för social hållbarhet i regionen hanteras i ett avsnitt som också belyser den regionala bebyggelseutvecklingen ur fler perspektiv, inte minst utmaningar kring förtätning, arkitektoniska kvaliteter, folkhälsoaspekter m m. Andra aspekter av regionens sociala hållbarhet kommer att hanteras i avsnitten *Samhällsservice, Kompetensförsörjning och utbildning samt Bostadsförsörjning*.

E-samhället

Sammanfattning av remissvaren

Remissinstanserna välkomnar överlag att e-samhället har lyfts fram som tematiskt avsnitt. De synpunkter som framkommer berör bredband i landsbygd och skärgård, IT-frågor i hälso- och sjukvården, transportsystemet, samt säkerhet och beredskap och regional ekonomi och förnyelse av näringslivet. Flera remissinstanser påpekar att det är viktigt att e-samhället är inkluderande, både i rumslig bemärkelse (stad och land) och vad gäller olika målgrupper.

Bredbandsfrågan omnämns tydligt i ett landsbygds- och skärgårdsperspektiv. Kommunerna i Stockholm Nordost anser att det behövs mer utbyggnadsstöd för bredband i skärgården och på landsbygden, särskilt eftersom den återstående utbyggnaden är den minst lönsamma och mest kostnadskrävande delen av utbyggnaden, vilket ställer krav på finansiella lösningar. Stockholm Nordost, Centerpartiet i Stockholms län, LRF Mälardalen, Stiftelsen Electrum och Kista Science City AB samt Företagarna i Stockholms län betonar att bredbandsutbyggnaden har stor betydelse för näringslivets förutsättningar och utveckling, särskilt på landsbygden och i skärgården. Skärgårdens Intresseföreningars Kontaktorganisation (SIKO) lyfter fram att nya och förändrade reglerna för statligt bredbandsstöd försvårar den fortsatta utbyggnaden i landsbygden och skärgården.

KSL, LRF Mälardalen och Stiftelsen Electrum och Kista Science City AB efterlyser djupare beskrivningar av digitaliseringens påverkan på tillväxt, ekonomi och näringsliv. Den sistnämnda remissinstansen efterlyser en analys av hur robotisering kan förväntas påverka arbetsmarknaden och behovet av utbildad arbetskraft. KSL nämner Smart cities, Internet of Things (IoT) samt delningsekonomi. Flera remissinstanser berör hälso- och sjukvården som ett viktigt område för framväxten av digitala tjänster. Liberalerna i Stockholms län önskar att samrådsförslaget visar på möjligheterna att dra nytta av alla de fördelar som fler och bättre e-lösningar medför för såväl invånare, brukare, personal och verksamheter. KSL och Danderyds kommun för liknande resonemang. Hälso- och sjukvårdsförvaltningen, Patientnämnden och Försäkringskassan berör även detta i sina remissvar.

Det finns olika uppfattningar bland remissinstanserna när det gäller digitaliseringens påverkan på transportsystemet. Stockholms stad anser att digitaliseringens möjligheter till resfria möten ska maximeras. Region Örebro län anser dock att formuleringen kring e-samhället i samrådsförslaget riskerar att överskatta potentialen till färre transporter som en följd av fler digitala möten och mer distansarbete. Centerpartiet önskar att RUF 2050 tydligare beaktar framtidens automatiserade fordon och dess eventuella effekter på transportsystemet. Företagarna i Stockholm vill utvidga den prioriterade åtgärden kring digital infrastruktur till att även innefatta vägar och kollektivtrafik. Hälso- och sjukvårdsförvaltningen anser att digitaliseringens potential att förändra behovet av vissa typer av resor bör beaktas och i synen på den rumsliga strukturen. Resenärsforum anser att alla kollektivtrafikfordon i Stockholms län ska erbjuda wi-fi.

Post- och telestyrelsen (PTS), KSL, Länsstyrelsen i Stockholm och Arbetsförmedlingen tar upp säkerhets- och beredskapsperspektivet i e-samhället. PTS välkomnar särskilt de delar i samrådsförslaget som behandlar att samtliga invånare, företagare och offentlig sektor ska ha tillgång till fast och mobil bredbandsuppkoppling med höga överföringshastigheter till 2030 i Stockholmsregionen, och ambitionen att RUF 2050 ska bidra till att utveckla säkerhetsmedvetande om förväntade och oförväntade händelser samt kriser. KSL berör tillitsfrågan gällande informationssäkerhet i sitt remissvar och menar att synen på personlig integritet förändras över tid. Länsstyrelsen i Stockholm vill komplettera med en prioriterad åtgärd som förtydligar att alla offentliga funktioner ska ha en redundant förbindelse i händelse av nätavbrott eller sabotage. Även Arbetsförmedlingen ser ett behov av fler prioriterade åtgärder när det gäller krisberedskap och IT-säkerhet.

Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen instämmer i att digitaliseringens transformerade kraft, omfattning och breda genomslag i näringsliv, arbetsliv och samhällsservice behöver lyftas tydligare i utställningsförslaget. Digitaliseringen kan likställas med hur tidigare teknikhistoriska utvecklingssprång – ångmaskinen, telefoni, förbränningsmotorn etc. – har påverkat res-, kontakt- och mötesmönster, boende, affärsutveckling och konkurrenskraften för livsmedelsförsörjning, tillverkning och tjänsters internationalisering.

I utställningsförslaget kommer digitalisering dels lyftas fram som utmaning och möjlighet, dels tematiskt peka på regionala behov av kapacitetsutbyggnad. Förvaltningen bedömer att offentlig sektor på olika sätt kan stödja denna utveckling exempelvis genom att främja innovation, utvecklingsarenor och testbäddar. Det handlar även om att hantera digitaliseringens risker och sårbarhet, IT-säkerhet, exkludering av invånare som av olika anledningar inte har möjlighet att ta del av utbudet.

Landsbygd och skärgård

Sammanfattning av remissvaren

Flera remisstanser uttrycker att det är positivt att landsbygden och skärgården lyfts fram mer i samrådsförslaget till RUFSS 2050 jämfört med i RUFSS 2010. Kommunerna i Stockholm Nordost, Skärgårdens intresseföreningars kontaktorganisation (SIKO) och Skärgårdens trafikantförening anser att landsbygden och skärgården har olika förutsättningar och därför inte bör ”klumpas ihop”. Regionförbundet Sörmland, Sörmlands kollektivtrafikmyndighet samt Landstinget Sörmland efterlyser ett förtydligande av definitionen av landsbygd och stadsbygd i det fortsatta arbetet.

Länsstyrelsen i Stockholm anser att det är en bra utgångspunkt att peka ut noder och tyngdpunkter för en hållbar utveckling på landsbygden. Länsstyrelsen föreslår dock att begreppen noder och tyngdpunkter byts ut och ersätts med landsorter och servicepunkter. Vid utpekande av orterna måste hänsyn tas till riksintressen. Detta är också en synpunkt från Försvarmakten, som har noterat att noden Älmsta och tyngdpunkten Muskö ligger inom influensområde för riksintresse för totalförsvaret.

Några remissinstanser kommenterar explicit ambitionen att ny bebyggelse i första hand bör lokaliseras till utpekade noder och tyngdpunkter, i andra hand till övriga bebyggda områden. Centerpartiet bejakar detta förslag då det ger bra underlag för service och kollektivtrafik och sparar jordbruksmark och naturområden. Centerpartiet anser dock att det är viktigt att den individuella äganderätten inte urholkas genom ett motstånd mot enskilda nya bostäder. SIKO menar att skärgårdens öar har olika karaktär och därmed olika förutsättningar för framtida bebyggelse, vilket innebär att bebyggelse måste kunna tillåtas även utanför redan bebyggda områden. Bebyggelse måste även tillåtas på andra öar än kärnöar.

Flera remissinstanser tar upp den digitala infrastrukturen och utbyggnaden av bredband som avgörande faktorer för näringslivet (se avsnittet om e-samhället). LRF Mälardalen betonar att tillgång till samhällsservice är en förutsättning för att företag och boende ska kunna fungera i hela länet. LRF vill att landsbygdens bidrag till tillväxten inom de gröna näringarna och turismnäringen samt genom en bred flora av småföretag tydliggörs. Likaså vill LRF att det ömsesidiga beroendet mellan stad och landsbygd synliggörs ytterligare. SIKO framhäver skolans och barnomsorgens betydelse för att attrahera barnfamiljer till landsbygden och skärgården, vilket i sin tur påverkar tillväxten och näringslivet.

Flera remissinstanser lyfter fram betydelsen av transportinfrastrukturen här. Kommunerna i Stockholm Nordost har önskemål om en utbyggd vattenburen kollektivtrafik mellan skärgården och centrala Stockholm för att främja arbetspendling och besöksnäring. De anser att en total genomlysning av trafikplaneringen av skärgårdstrafiken bör initieras. Flera remissinstanser, bland annat Skärgårdens trafikantförening, anser att samordningen mellan den kollektiva sjö- och landtrafiken brister och efterlyser ett ”hela resan-perspektiv”.

Remissinstanserna är positiva till att bastrafiken i skärgården baseras på utpekade replipunkter och att utrymme bör reserveras vid replipunkterna för vänd- och lastningsplatser, parkering, bryggor samt terminaler för gods och passagerare. Nynäshamns kommun anser att Nynäshamn bör utpekas som en replipunkt för skärgårdstrafiken, eftersom orten har en hamn i anslutning till Nynäshamns station som är viktig för skärgården. Centerpartiet i Stockholms län anser att Stockholms läns landsting och berörda kommuner bör arbeta tillsammans för att utveckla skärgårdens kärnöar i syfte att skapa ett större befolkningsunderlag som möjliggör bättre service och kommunikationer. SIKO anser att begreppet service måste tydliggöras.

Länsstyrelsen i Stockholm anser att RUFSS 2050 bör beskriva hur brukandet av jordbruksmarken påverkas av befolkningstillväxten. Länsstyrelsen föreslår att landsbygdens karaktärsområden beskrivs översiktligt i form av exempelvis slättbygd, skogs- och mellanbygd, samt skärgård. Synpunkterna kring grön- och blåstrukturen kretsar i övrigt kring frågan om allemansrätten och strandskyddet. LRF Mälardalen är kritiska till avsaknaden i samrådsförslaget av ett väl fungerande skydd för brukande- och äganderätt som förutsättning för de gröna näringarna. SIKO tycker att reglerna kring strandskyddet är generella och strikta och att myndigheternas tolkningar framför allt är till förmån för allmänheten. De anser att strandskyddet hindrar markägare från att bestämma över sin egen mark. Skärgårdsföretagarna anser att tillämpningen av strandskyddet bör ta större hänsyn till de sjönära verksamheterna och efterlyser ökad tydlighet kring förutsättningarna för en hållbar blå näring i skärgården. Det kan handla om att tydliggöra var varv, kajer, bryggor och hamnar bör placeras och hur ska känsliga vikar och områden ska skyddas.

Synpunkter på tekniska försörjningssystem med specifik bäring på landsbygd och skärgård är få. Fortum Värme stödjer den regionala utvecklingsplanens uppfattning att småskaliga lösningar främst har sin tillämpning i regionens mer glesbebyggda områden. Roslagsvatten ser fler problem i skärgården än vad som belyses i RUFSS 2050. Roslagsvatten efterlyser ett regionalt ställningstagande för att stötta kommunerna i en tuffare styrning av avloppslösningar och avfallsinsamlingssystem.

Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen anser att utställningsförslaget måste lyfta fram mångfalden av utvecklingsförutsättningar och livskvalitet i regionens landsbygd och skärgård. Samtidigt skiljer sig förutsättningarna ibland avsevärt från ö till ö, och mellan olika delar av landsbygden i regionen. Förvaltningen förordar att utställningsförslaget där

det blir orimligt att prata gemensamma förutsättningar hanterar landsbygd och skärgård i separata delar.

Förvaltningen konstaterar att det finns behov av att med utgångspunkt i Länsstyrelsens olika karaktärsområden förtydliga definitionen av landsbygd så att det passar Stockholms län. Förvaltningen föreslår att prioriterade orter på landsbygden benämns landsbygdsnoder och serviceorter. Förvaltningen gör också en översyn av utpekade landsbygdsnoder och serviceorter. I utställningsförslaget kommer serviceorterna vara namngivna men färre till antalet än i samrådsförslaget. Förvaltningen instämmer i behovet av att beakta riksintressen i orternas potential för utveckling.

Förvaltningen instämmer i att transportinfrastrukturen är av central betydelse för landsbygdens och skärgårdens långsiktiga utvecklingspotential, att samhällsservice är viktigt i landsbygd- och skärgård för såväl boende som företag. Den enskilt mest avgörande utvecklingsfrågan för att leva och verka i landsbygd- och skärgårdsområden förefalla dock vara bredbandsuppkoppling. Förvaltningen vill även betona betydelsen av den ideella ekonomin och civilsamhällets organisationer som ofta är viktiga för bygd- och näringslivsutveckling på landsbygden.

Grön- och blåstruktur, ekosystemtjänster

Sammanfattning av remissvaren

Majoriteten av remissinstanserna är positiva till planens förhållningssätt till grön- och blåstrukturen och instämmer i att det är viktigt att skydda de gröna kilarna. Värmdö kommun framhåller att gröna kilar har bidragit till att grönområden i regionen inte ses isolerat utan som stråk och kilar som är viktiga för biologisk mångfald. Stockholms stad efterfrågar ett förtydliganden om vad den regionalt utpekade grönstrukturen och dess olika "element" innebär och hur den är definierad. Länsstyrelsen i Stockholms län menar att definitionen av grönstruktur bör breddas utifrån Naturvårdsverket definition av "grön infrastruktur", vilket även omfattar jordbruksmark och att ekologiska spridningsvägar bör få större utrymme. Länsstyrelsen menar också att RUFSS 2050 kan bli mer genomförandeinriktad genom att rikta sig mot den kommunala planeringen. Flera remissinstanser efterfrågar delmål som speglar grönstrukturens utmaningar.

Flertalet instanser är positiva till att RUFSS 2050 förordar mellankommunal samverkan kring de gröna kilarna. Några av remissinstanserna efterfrågar dock förslag på hur den mellankommunala samverkan kan förverkligas. Friluftsförbundet Region Mälardalen och Friluftsmiljörådet lyfter bland annat behovet av en plattform där samverkansgruppen kan mötas och utbyta erfarenheter. Österåkers kommun vill att Landstinget tar en aktiv roll i att samordna kommunerna kring bevarandet av de gröna kilarnas fysiska struktur och ekosystemtjänster.

En stor del av synpunkterna handlar om intressekonflikten mellan att bevara de gröna kilarna och exploatering. Ett flertal remissinstanser anser exempelvis att det är positivt att de gröna kilarna är utpekade i RUFSS, men att statusen för kilarna måste höjas om de ska kunna skyddas från exploatering. Naturskyddsföreningen i Stockholms län

menar att det enda sättet att långsiktigt bevara de gröna kilarna är att bilda naturreservat. Även Nacka miljövårdsråd, Naturskyddsföreningen i Österåker och Världsnaturfonden framhåller att kilarnas status bör uppgraderas för att få till ett bättre skydd mot exploatering. Flera instanser understryker värdet av att utveckla och säkra de gröna svaga sambanden och Svenska Turistföreningen efterfrågar ett handlingsprogram för dem.

Intressekonflikten mellan byggande och bevarande lyfts också fram av Stockholms handelskammare. Handelskammaren menar att alla restriktioner för markanvändningen har medfört att det inte finns någon byggbar mark kvar i Stockholms län. All ny bebyggelse måste därför ske genom förtätning, vilket undergräver regionens näringsliv och medför höga markkostnader för bostadsbyggandet. Handelskammaren efterfrågar därför tydliga riktlinjer kring hur denna målkonflikt ska hanteras i RUFSS 2050.

KTH efterfrågar mer aktiva åtgärdsförslag för hur de gröna kilarna ska utvecklas de kommande 30 åren. Samtidigt som de gröna kilarna behöver tas tillvara bör regionen fråga sig vilka investeringar och exploateringar som behövs för att bättre kunna erbjuda rika rekreativmiljöer för invånarna. Även Upplands Väsby kommun menar att resonemangen om grön- och blåstrukturen handlar mycket om bevarande och skydd och lite om utveckling. Kommunen efterfrågar större fokus på utveckling. Västerås stad och 4 Mälärstäder vill lyfta Mälarens betydelse för rekreation, friluftsliv och turism.

Många remissinstanser understryker vikten av att den lokala grönstrukturen beaktas i samband med stadsutveckling och förtätning. Det handlar både om att säkra tillgång till parker och friytor när stadsmiljön förtätas såväl som hur den lokala grönstrukturen samspelar med de tätortsnära gröna kilarna. Hälso- och sjukvårdsförvaltningen lyfter exempelvis tillgången till bostadsnära natur av hög kvalitet som en viktig faktor för att främja fysisk aktivitet och i förlängningen folkhälsan. Stockholms stad, Länsstyrelsen i Stockholms län och Friluftsrådet lyfter barns tillgång till närnatur som en viktig aspekt i en tätare stadsmiljö. Fastighetsverket understryker betydelsen av kulturmiljövärden i parker och grönområden.

LRF Mälardalen uppfattar samrådsförslagets beskrivning av grönstrukturområden som ett hot mot verksamheter som bygger på en aktiv markanvändning, så som areella näringar. Framför allt finns en oro för att verksamheter som bygger på aktiv markanvändning kommer att försvåras på grund av hänsyn till bevarande av ekosystemtjänster kopplade till rörligt friluftsliv och naturupplevelser.

Centerpartiet framhåller att ekosystemtjänster synliggör att bevarande och utvecklande inte behöver stå i konflikt med varandra. Stockholms stad önskar att det tydligt framgår att biologisk mångfald - som understödande ekosystemtjänst - är en förutsättning för övriga ekosystemtjänster. Stockholm Nordost påpekar att vissa ekosystemtjänster är av regional karaktär och bör därför förtydligas i RUFSS 2050.

Många remissaktörer anser att blåstrukturen förtjänar större utrymme i RUFSS 2050. Det handlar om med dricksvatten och betydelse för rekreation och transport, och att

uppnå god kemisk och ekologisk status enligt EU:s vattendirektiv i länets vattendrag. Dagvattenhantering till följd av förtätning, klimatförändringar och befolkningsökning gör vatten till en allt viktigare samhällsplaneringsfråga. RUF 2050 har en roll i att belysa blåstrukturen i ett helhetsperspektiv.

Stockholms stad anser att uppdelningen av vattenfrågor på flera avsnitt gör det svårt att få ett helhetsgrepp. Vad gäller blåstruktur betonar staden vikten av regional planering och mellankommunalt samarbete eftersom vattnet inte följer administrativa gränser. En svårighet i det avseendet är att olika kommuner har olika ambitionsnivå, vilket får till följd att vissa kommuner inte avsätter tillräckliga personella och ekonomiska resurser för utredningar och åtgärder för att förbättra vattenkvaliteten. Upplands-Bro kommun påpekar att vatten inte bara förenar kommuner utan också fungerar som barriär, vilket kräver en annan sorts samarbete.

Sveriges geologiska undersökning, Länsstyrelsen i Stockholms län med flera efterfrågar en karta som visar befintliga vattenskyddsområden för yt- och grundvattentäkter, inklusive skyddsområden för reservvattentäkter.

Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen avser till utställningsförslaget ta fram en plankarta med regionala avvägningar för mark- och vattenanvändning. I förhållningsätt till plankartan klargörs grönstrukturens olika element, och hur regionens aktörer ska förhålla sig till dem. Syftet är att vägleda regionens aktörer, hantera målkonflikter och lyfta fram synergieffekter. Efterföljande översiktsplanering, detaljplanering och lokaliseringsprövning adresseras i förhållningssätten. Den slutliga avvägningen görs i efterföljande beslut, främst på kommunal nivå.

Förvaltningen delar uppfattningen om vikten av att tydligare belysa den lokala grönstrukturen i RUF 2050, och värdet av parker och friytor i stadsutveckling och förtätning. Folkhälsoperspektivet, barnperspektivet och klimatanpassning ska särskilt behandlas, integrerat med bebyggelseutvecklingen. Förvaltningen avser belysa grönstrukturens olika geografier, såsom samlade naturvärden i hela länet och kopplingar över länsgränsen. Förvaltningen ser glädjande på det starka stödet för att utveckla samverkan i regionens gröna kilar och tolkar det som att de regionala samverkansprocesserna som landstinget initierat och medverkat i kring grönstrukturen, hittills medfört stora mervärden för kommuner och andra aktörer. Förvaltningen avser också att utveckla planen avseende regionens ekosystemtjänster och resiliens kopplat till grönstruktur liksom till ekologiska spridningskorridorer.

Förvaltningen instämmer i att grönstrukturfrågor och blåstrukturfrågor i utställningsförslaget med fördel kan ligga i separata avsnitt. VA-frågor kommer att behandlas separat inom avsnittet Tekniska försörjningssystem.

Förvaltningen delar inte synen på att all mark utanför redan bebyggd miljö är ianspråktagen. Enligt förvaltningens analyser finns det gott om mark att bygga på utan att naturreservat och annan utpekad värdefull grönstruktur behöver tas i anspråk.

Planen ska visa på möjligheten att både säkerställa, utveckla och tillgängliggöra regionens grönstruktur för att skapa en attraktiv region.

Förvaltningen instämmer i att utställningsförslaget bättre bör synliggöra ekosystemtjänsters regionala betydelse och att det bör framgå tydligare vilka ekosystemtjänster som är av regional karaktär. Förvaltningen ser även behov av att på karta redovisa befintliga och potentiella vattenskyddsområden i utställningsförslaget.

Kultur och kulturmiljö

Sammanfattning av remissvaren

Det är flera remissinstanser som är positiva till att kultur och kulturmiljö har fått ett eget avsnitt i samrådsförslaget. Åtminstone åtta remissinstanser, Länsstyrelsen i Stockholm, Riksantikvarieämbetet, Länsstyrelsen i Västmanland, Kristdemokraterna i Stockholms län, Stockholms läns bildningsförbund, Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS), Stockholms läns museum samt Upplands-Bro kommun, reagerar dock på vad de uppfattar som en avsaknad av mål/delmål och/eller prioriterade åtgärder inom kultur- och kulturmiljöområdet. Kulturnämnden i Stockholms läns landsting pekar på att kulturen har en självklar del i att nå de övergripande målen och menar att kulturens bidrag till måluppfyllelsen inte syns när det saknas delmål. Kulturens måluppfyllelse är oftast av mer kvalitativ natur och därför svårt att koppla till kvantifierade mål.

Några synpunkter berör samrådsförslaget avgränsning av kultur. Liberalerna i Stockholms län anser att kulturen i samrådsförslaget är reducerat till ett integrationspolitiskt instrument snarare än ett sätt för människor att utveckla och uttrycka sig. De efterlyser tydligare skrivningar om kulturens oberoende och om kvalitet i kulturen. Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd (KLYS) noterar på liknande sätt att många av samrådsförslagens resonemang kring kulturen utgår från ett snävt nyttoperspektiv. Genom begrepp som *kulturaktiviteter* anses kultur och konst definieras i mer instrumentella ordalag än som en fri, obunden resurs med ett egenvärde. KLYS efterfrågar samtidigt tydligare beskrivningar av kulturen och konstens betydelse för upprätthållande av yttrandefrihet, demokrati och en förbättrande sammanhållning i regionen. Ideell kulturallians i Stockholms län efterfrågar ett tydligt folkbildningsperspektiv som utgår ifrån att demokratin bygger på att medborgarna är medskapare snarare än passiva konsumenter. Friluftsförbundet Norra Järva anser att det kulturella föreningslivet saknas helt i samrådsförslaget, trots dess betydelse för kulturen och kulturmiljöer. Friluftsförbundet integrerar ofta natur- och kulturmiljön i guidningar och skapandet av nya upplevelser.

Kulturen och kulturmiljöernas betydelse näring finns det också synpunkter kring. Knivsta kommun vill att kulturen beskrivs som en språngbräda till innovationskraft, eftersom det finns en så stor kunskap och kompetens inom kultursektorn med starka historiska traditioner. KLYS saknar en beskrivning av villkoren för yrkesverksamma konstnärer i regionen. Filmregion Stockholm-Mälardalen vill att den regionala utvecklingsplanen betonar de kulturella och kreativa näringarna (KKN) som en

strategiskt viktig sektor för regional utveckling och behov av närmare samarbete med KKN-sektorn för att uppnå regionala mål. KKN-sektorn är en resurs som kan användas inom fler samhällsområden och att det finns kompetenser som kan användas inom andra sektorer, exempelvis för att skapa mer attraktiva urbana miljöer.

Några remissinstanser kommenterar ambitionen att koncentrera insatser för kulturmiljön till områden där större förändringar förväntas, såsom regionala stadskärnor, andra utvecklings- och förtättningsområden, samt delar av landsbygden och skärgården. Kulturhuset Stadsteatern instämmer i detta men betonar samtidigt att existerande centrum behöver ett starkt och varierat kulturliv för att vara motorn i en större regional förändring. Centerpartiet i Stockholm efterlyser fler mellankommunala kultursatsningar som strategi för att stärka kulturlivet i de regionala kärnorna för att få ett tillräckligt stort underlag för kulturscener i samtliga kommuner i länet.

Länsstyrelsen i Västmanlands län och Ideell kulturallians i Stockholms län vill att kulturmiljöperspektivet får en större roll i samhällsplaneringen. Stockholms läns museum efterfrågar en kulturmiljöanalys för om ny mark kan tas i anspråk och var det är möjligt att förtäta med hänsyn till allmänintresse som kulturmiljöerna utgör. KLYS och Stockholms läns bildningsförbund lyfter fram tillgänglighet till kulturinstitutioner.

I samrådsförslaget beskrivs också kulturmiljön som en resurs i utvecklingssammanhang, till exempel i världsarv, kulturreseervat, riksintresseområden och Nationalstadsparken. Länsstyrelsen i Stockholms län efterlyser strategier för hur miljöer som har stora värden utan skydd bör hanteras. Upplands-Bro kommun anser att kulturmiljöer av riksintresse bör redovisas på karta. Riksantikvarieämbetet önskar tydliggörande av kulturmiljöns bevarande, användning och utveckling och att världsarven lyfts fram mer. Föreningen Stockholms Sjögård anser att RUF 2050 bör innehålla en integrerad strategi med vision och målbild för den maritima utvecklingen.

Förvaltningens kommentarer

Mot bakgrund av att områdena *Kultur* och *Kulturmiljö* delvis har mycket olika ansatser föreslår förvaltningen att de skiljs åt i utställningsförslaget. Avsnittet om *Kulturmiljö* får utgöra ett eget tematiskt område, och även i vissa delar kopplas till avsnittet om *Grönstruktur och ekosystemtjänster*, samt till avsnittet om *bebyggelsestruktur*.

Det är förvaltningens avsikt att ytterligare utveckla beskrivningen av kulturens betydelse för en attraktiv storstadsregion och för samtliga övergripande mål. Det innebär att förvaltningen tar fasta på remissynpunkterna om kulturens betydelse för demokrati och delaktighet, en god livsmiljö, stads- och landsbygdsutveckling, viktiga mötesplatser, de kulturella och kreativa näringarna, innovation med mera. Dessutom behöver föreningslivets och folkbildningens aktörer lyftas fram. Arbetet med en regional kulturstrategi som landstingets kulturförvaltning ansvarar för, i samråd med förvaltningen, kommer att ge ytterligare fördjupning till området.

Storregional samverkan

Sammanfattning av remissvaren

Remissinstanserna är positiva till att det storregionala perspektivet har lyfts fram i RUF5 2050. Ett antal aktörer menar dock att det storregionala perspektivet bör förstärkas ytterligare i samrådsförslaget. Nyköpings kommun och Region Östergötland framhåller exempelvis att de storregionala tankarna framför allt synliggörs i de delar som har med infrastruktur och fysisk planering att göra, men borde även få ett större genomslag inom olika sakområden såsom exempelvis kultur och näringslivsutveckling. KSL menar att det skulle kunna belysas i ett vidare sammanhang med konsekvenser av regionförstoring och funktionalitet, arbetsmarknad- och näringslivsutveckling, infrastruktur- och trafikutveckling samt boende. Behovet av att lyfta frågor kopplade till kompetensförsörjning inom Mälardalen påtalas även av Stiftelsen Electrum och Kista Science City AB.

Några av remissinstanserna påtalar att det saknas resonemang om det nationella perspektivet och värdet av att koppla samman Stockholmsregionen och östra Mellansverige med resten av Sverige. SJ efterfrågar exempelvis tydligare resonemang kring vad snabba och kapacitetsstarka järnvägsförbindelser mellan regionen och resten av Sverige skulle kunna få för effekter. Även Region Skåne efterfrågar att Stockholmsregionen på ett tydligare sätt lyfter sin roll som tillväxtmotor i en nationell kontext.

Ett antal aktörer, bland annat Länsstyrelsen i Stockholms län, efterfrågar en tydligare beskrivning av den gemensamma storregionala processen "En bättre sats" som samverkar kring transportinfrastrukturfrågor.

Förvaltningens kommentarer

Det finns ett antal storregionala funktioner av stor betydelse för Stockholmsregionens utveckling. Förvaltningen instämmer i att dessa främst handlar om kompetensförsörjning, arbetspendling, investeringar i infrastruktur, bostadsförsörjning, internationell tillgänglighet. Förvaltningen vill även betona att det finns fler funktioner, såsom vattenfrågor, livsmedelsförsörjning, besöksnäringar, kulturmiljöer, grönstrukturens utstäckning och rekreation. Förvaltningen ser behov av att i utställningsförslaget tydligt belysa omlandets betydelse för Stockholmsregionen och regionens funktionella samspel i en vidare geografi.

Säkerhet och beredskap

Sammanfattning av remissvaren

Flera tunga remissinstanser, såsom Länsstyrelsen i Stockholms län, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och organisationer inom brandförsvaret, är positivt inställda till det utrymme som säkerhet och beredskap ges i samrådsförslaget.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser dock att den regionala utvecklingsplanen behöver bli mer konkret kring vad som krävs för att nå målen för social sammanhållning.

Länsstyrelsen anser att planen särskilt bör fokusera på insatser för en trygg och tillgänglig region, trygg bebyggelsestruktur, säkerhet inom transportsystemet och minskad social oro. Arbetsförmedlingen betonar vikten av att infrastrukturen i utsatta områden byggs ut för att möjliggöra en inkluderande socioekonomisk struktur. Det anses skapa förutsättningar för inträde på regionens arbetsmarknad. Södertörns brandförsvaret efterfrågar en mer fördjupad analys av sociala risker och betonar betydelsen av att beakta dessa i den fysiska planeringen. Det handlar om att skapa mötesplatser, förebygga ensamhet etc. Både Södertörns brandförsvärsförbund och Storstockholms brandförsvär (SSBF) tar upp suicidrisken och att den bör beaktas i den fysiska planeringen. SSBF tar även upp problematiken kring räddningstjänstens begränsade insatsmöjligheter i skärgården och på landsbygden.

Länsstyrelsen anser att klimatanpassning och konsekvenser av ett förändrat klimat behöver tydliggöras bättre. Länsstyrelsen anser att förslaget innehåller åtgärder för hållbara system för vatten, avlopp och materialåtervinning, men saknar åtgärder för livsmedelssystemet. MSB menar att planen behöver en tydligare beskrivning av hur man avser tillgodose behovet av klimatanpassning och förutsättningar att motstå inre och yttre störningar i systemen. Norrvatten ser risker med omfattande föroreningsutsläpp i samband med extremregn och översvämningssituationer. Råvattnet riskerar då att bli akut kemiskt och mikrobiologiskt förorenat, något som vattenverken inte är anpassade för. Klimatförändringen medför också en på sikt försämrad vattenkvalitet i Mälaren. Världsnaturfonden Sverige lyfter upp bevarandet av grönområden som en viktig klimatanpassningsåtgärd.

När det kommer till dricksvattenförsörjningen påpekar KTH i sitt yttrande att resonemangen i planen kring rening, översvämningssrisker m.m. kan konkretiseras ytterligare. Livsmedelsverket, som är positiv till flera av resonemangen kring dricksvattenförsörjningen, anser att det finns fler parametrar att ta hänsyn till än de som omnämns. Det handlar exempelvis om utmaningar för att behålla en god dricksvattenkvalitet i ledningsnätet fram till konsumenten. SSBF ställer sig bakom påståendet i RUFSS att både befintliga och potentiella vattentäkter bör få starkare skydd. Stockholms stad påpekar i sitt yttrande att Stockholm Vatten och Norrvatten inom en snar framtid sannolikt behöver säkra ytterligare en större möjlig reservvattentäkt, till exempel Yngern. Norrvatten delar i huvudsak de synpunkter och åtgärdsförslag som beskrivs på olika håll i samrådsförslaget när det gäller dricksvattenfrågor. Det handlar bland annat om skydd av Mälaren och befintliga och potentiella vattentäkter, klimatanpassning av VA-försörjningen, anpassning till en successivt ökad befolkning, samarbete med olika kommunala VA-aktörer inom regionen m.m.

Länsstyrelsen efterfrågar mer utförliga resonemang kring hantering av olika utmaningar och risker i tät stadsmiljö. MSB, SSBF och Brandkåren Attunda lyfter samtliga fram trenden att bygga i riskutsatta områden. Flera kommuner, så som Stockholm, Solna, Sollentuna och Upplands Väsby, tar upp konflikten mellan att bygga i centrala kommunikationslägen och att tillgodose viktiga miljö- och hälsoskyddsaspekter. MSB är positiv till att bygga kollektivtrafiknära men betonar att

detta måste ske på ett riskmedvetet sätt. SSBF lyfter lokaliseringsprincipen i miljöbalken (2 kap. 6 § MB) och att det i RUFSS 2050 bör framgå att denna är särskilt viktig att tillämpa vid planering för skyddsvärda verksamheter, farliga verksamheter och för soptippar, avfallsupplag och likande. MSB anser att det finns behov av att på övergripande nivå bidra till att skapa förutsättningar för god riskhantering när det gäller exempelvis tekniska risker runt fasta anläggningar, risker runt transportleder för farligt gods och risker för naturolyckor. SSBF efterlyser ökad samverkan och samordning mellan länets aktörer för att bättre beakta riskhanteringen i den fysiska planeringen. Energimyndigheten önskar ett starkare fokus på energiförsörjningen som en del av riskhänsyn i fysisk planering.

Det är få synpunkter på skrivningarna om livsmedelsförsörjningen. Livsmedelsverket ser positivt på flera av resonemangen gällande livsmedelsförsörjningen i samrådsförslaget. KTH påpekar att Stockholmsregionen är en livsmedelsproducerande region och att det skrivs relativt lite i samrådsförslaget om att säkra och utveckla produktionsområden. KTH poängterar att detta är lika viktigt som bostadsförsörjning och andra viktiga frågor. Länsstyrelsen i Stockholms län menar att livsmedelsproduktionen ses i ett större regionalt sårbarhetssammanhang.

Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen anser att det som beskrivs som sociala insatser i samrådshandlingen behöver ses över och sättas i ett större sammanhang om social sammanhållning. I utställningshandlingen kommer även klimatanpassningsavsnittet att fördjupas och sättas i en bredare kontext där fokus inte enbart ligger på risk och sårbarhetsaspekten av klimatanpassning. Klimatanpassning ska istället lyftas in i ett eget temakapitel.

Förvaltningen ska fördjupa och konkretisera texterna kring dricksvattenförsörjning. Livsmedelsförsörjningen ska tydligare framgå i avsnittet om landsbygd.

Många lyfter behov av regional samordning rörande riskhantering i fysisk planering. Till utställningshandlingen kommer dessa delar ses över. I detta ligger att bedöma i vilka delar av riskhantering på regional nivå där RUFSS 2050 är ett lämpligt forum för att redovisa avvägningar.

Övriga sakfrågor

Sammanfattning av remissvaren

Regionens arbetsmarknad är ett tematiskt område som diskuteras av flertalet aktörer. Synpunkterna handlar bland annat om företagens svårigheter att matcha kompetens och en mer inkluderande arbetsmarknad för alla. Södertörns kommunerna menar att RUFSS måste ha en tydligare inriktning för regionens kompetensförsörjning, där kompetensutveckling för flyktingar, strukturell diskriminering på arbetsmarknaden och skolgången för barn och unga har regional betydelse. Stockholms stad föreslår sociala klausuler i upphandling som ett verktyg för mer jämlika rekryteringsvägar. Tyresö kommun vill se en mer utvecklad åtgärd om hur regionen ser på att utveckla fler arbetsplatser i söderort.

Skola och utbildning är ett område där Stockholms stad och KSL lyfter behovet av en bättre koppling mellan fysisk planering och kompetensförsörjning. Utifrån Stockholms stads perspektiv är det viktigt att skolutbyggnaden sker i takt med bostadsutbyggnad och befolkningsutveckling, samt att nya skolenheter placeras på strategiskt effektiva och ändamålsenliga platser.

Jämlikhet och jämställdhet är begrepp som många anser är bra att lyfta men som behöver definieras tydligare. Avseende begreppsdefinitionen påtalar Länsstyrelsen i Stockholms län att jämställdhet har underordnats begreppet jämlikhet i samrådsförslaget. Länsstyrelsen anser att en bättre och mer ändamålsenlig ordning är att de båda begreppen uttrycks parallellt.

Flera remissaktörer anser att *Folkhälsa* och miljöhälsofrågor behöver belysas tydligare i RUF 2050. Centrum för arbets- och miljömedicin, CAMM, på Stockholms läns landsting beskriver att länet har jämförelsevis låga nivåer av luftföroreningar och buller men att hälsorisker kvarstår och trenden för buller pekar mot ökande exponering. CAMM efterfrågar mål och delmål om begränsad påverkan från buller och luftföroreningar.

Flera remissinstanser, bland annat Stockholms Naturskyddsförening och landstingets Hälso- och sjukvårdsförvaltning (HSN), framhåller att hälsoaspekterna av grönstruktur och mötesplatser behöver vägas in i diskussionen om förtätning. Grönytor och träd har positiva effekter på hälsan. HSN önskar delmål om bostadsnära natur och grönytor.

Andra områden som remissinstanser anser saknas är *turism- och besöksnäring*, hur den offentliga servicen ska lokaliseras, den kommersiella handelns utveckling, regionens *sport- och fritidsverksamheter*.

Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen delar Södertörnkommunernas syn att regionens arbetsmarknad i bred bemärkelse är en regional prioritering att mer samverka kring.

7.3 Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen delar många av de synpunkter som har förts fram kopplat till de tematiska avsnitten och kommer att se över struktur och innehåll till utställningsförslaget. Förvaltningen ämnar även förändra rubriceringen av tematiska frågor för att bättre spegla remissinstansernas tematiska fokus.

8. Den samlade konsekvensbeskrivningen

8.1 Sammanfattning av remissunderlaget

I remissunderlaget finns en sammanfattning av den samlade konsekvensbeskrivningen som också är en bilaga till samrådsförslaget RUFSS 2050.

Konsekvensbedömningsprocessen är ett stöd i arbetet med att stärka hållbarhetsaspekterna i RUFSS 2050. Konsekvensbedömningen har gjorts parallellt med processen att ta fram samrådsförslaget, och en konsekvensbeskrivning har gjorts utifrån det färdiga samrådsförslaget.

8.2 Sammanfattning av remissvaren

De flesta remissinstanserna är positiva till att det har tagits fram en konsekvensbedömning och att en konsekvensbeskrivning har pågått parallellt med samrådsförslaget. Länsstyrelsen i Stockholms län menar att det är värdefullt med en samlad konsekvensbeskrivning och att det sker integrerat med framtagandet av samrådsförslaget. Länsstyrelsen vill gärna se att arbetet med konsekvensbeskrivningen och planförslaget även fortsättningsvis sker parallellt. Nacka miljövårdsråd anser att en kontinuerlig konsekvensbeskrivningsprocess är intressant och framhåller att det är bra att det görs ett försök till en bred konsekvensbeskrivning som avses innefatta alla hållbarhetsområden. Även Tillväxtverket ser det som positivt att processen med den samlade konsekvensbedömningen fortsätter under hela planprocessen och att ny samlad konsekvensbeskrivning kommer att göras för utställningsförslaget till RUFSS 2050.

Majoriteten av synpunkterna på konsekvensbeskrivningen berör framförallt kapitel 5 i den samlade konsekvensbeskrivningen; konsekvenser för de som bor och verkar i regionen. Flera av remissinstanserna instämmer i konsekvensbeskrivningens analyser och håller med om att exempelvis barnperspektivet saknas i dagens samrådsförslag. Handikappföreningarnas samarbetsorgan i Stockholm stad (HSO) menar att fokus framförallt ligger på socioekonomiska grupper samt på jämställdhet mellan kvinnor och män, medan äldre- och barnperspektiven endast omnämns. HSO i Stockholms län konstaterar även att funktionshinderperspektivet inte är beaktat i dokumentet och efterlyser en konsekvensbeskrivning för funktionshinderpolitiken. Företagsrådgivaren Coompanion anser att konsekvensbeskrivningen har missat hela den sociala ekonomin och betydelsen av civilsamhällets organisationer. Med hänsyn till inriktningen i RUFSS 2050 att främja täta stadsmiljöer, anser Malmö stad att det skulle vara en styrka om konsekvenserna för folkhälsan kunde beskrivas tydligare.

KSL efterlyser en fördjupad och differentierad analys av hur näringslivet påverkas av samrådsförslaget. KSL anser att mer kraft bör läggas vid att analysera näringslivets behov och RUFSS 2050:s konsekvenser för denna sektor inför ett slutligt förslag.

Både Länsstyrelsen i Stockholms län och Riksantikvarieämbetet poängterar att det är positivt att kulturmiljö har synliggjorts i samrådsförslaget. Men de påpekar att det är svårt att bedöma konsekvenserna för kulturmiljön. Riksantikvarieämbetet menar att samrådsförslaget saknar tydliga och konsekventa ställningstaganden för hur arbetet med att ta tillvara och vårda kulturmiljön kan genomsyra all fysisk planering. Länsstyrelsen i Stockholms län efterfrågar tydliga ställningstaganden kring hur värdefulla kulturmiljöer kan bevaras, användas och utvecklas i linje med de nationella kulturpolitiska målen.

Stockholms naturskyddsförening delar bedömningen att ”samrådsförslagets övergripande karaktär gör att dess konsekvenser för naturmiljö, kulturmiljö och ekosystemtjänster blir mycket svåra att bedöma”. Föreningen ställer sig även bakom skrivningen att ”det finns en risk för påtaglig påverkan på regionens naturmiljöer när en stor mängd bebyggelse och transportinfrastruktur ska tillföras under kort tid”. Även Nacka miljövårdsråd instämmer i denna skrivning och anser att i kommande skede av konsekvensbeskrivningsarbetet bör de lärdomar som görs påverka planens fysiska struktur så att planens nytta när det gäller klimatet blir stor.

Enligt Landstinget i Uppsala län bör det i konsekvensbedömningen tydligare framgå storregionala konsekvenser som förslaget har för exempelvis Uppsala län. Länsstyrelsen i Stockholms län uppmärksammar även problemet med att den fysiska planeringen och tillväxtplaneringen verkar i olika tidsperspektiv. Därmed finns en uppenbar risk att planen inte kommer kunna hållas i fas med sin omvärld. Dessa risker saknas dock i samrådsförslagets konsekvensbeskrivning enligt Länsstyrelsen.

8.3 Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen noterar det positiva gensvaret för metod och process och avser fortsätta den iterativa konsekvensbedömningsprocessen fram till utställning, samt utveckla några av de perspektiv som remissinstanserna saknar. Förvaltningen avser att lyfta fram näringslivets behov och RUFSS 2050:s eventuella konsekvenser för denna sektor inför ett slutligt förslag, samt även beröra konsekvenser för den cirkulära ekonomin, den sociala ekonomin och civilsamhällets aktörers verksamheter. Förvaltningen avser även beskriva konsekvenser för folkhälsan tydligare.

Förvaltningen bedömer att det ej är möjligt att fullt ut konsekvensbedöma det storregionala perspektivet, då konsekvensbedömningen är geografiskt begränsad till Stockholms län genom regionplaneuppdraget. Däremot ser förvaltningen möjligheter att involvera samverkansparter i angränsande län i östra Mellansverige mer i konsekvensbedömningsprocessen framgent.

När det gäller synpunkten om att det finns risker med att RUFSS inte kommer kunna hållas i fas med omvärlden till följd av olika tidsperspektiv för den fysiska planeringen och tillväxtplaneringen, så instämmer förvaltningen. Däremot har förvaltningen i sin egenskap av regionplaneorgan hittills inte kunnat identifiera någon risk därav som icke är hanterbar.

Samverkan och planering i östra Mellansverige – ÖMS 2050

1. ÖMS 2050 – Gemensam målbild

1.1 Sammanfattning av remissunderlaget

Samverkan och planering i östra Mellansverige (ÖMS) syftar till samsyn kring de storregionala utgångspunkterna för de regionala utveckling och annan rumslig planering för hela ÖMS. Det leder till bättre resultat och är mer resurseffektivt än om varje län driver sina egna utvecklingsprocesser utan koordinering med övriga län. En annan viktig ledstjärna är att dra nytta av Stockholmsregionens befolkningsmässiga, ekonomiska och politiska tyngd i ÖMS som helhet. ÖMS mångfald av såväl boendemiljöer som näringsmässig specialisering är en viktig drivkraft för att ta tillvara potential i en mer sammankopplad region. Den storregionala strukturen är även ett medel för spridning av utvecklingsmöjligheter till regionens mer glesbefolkade delar. För att ta reda på hur aktörerna ser på en samordnad planering i östra Mellansverige har remissinstanserna fått svara på frågan:

- Hur ser ni på nyttan av gemensamma planeringsförutsättningar och gemensam målbild inom ÖMS?

1.2 Sammanfattning av remissvaren

Aktörerna ser många nyttor av gemensam planering och ökad samverkan över kommun- och länsgränserna. Det är ett flertal av aktörerna, bland annat Länsstyrelsen i Västmanland, Länsstyrelsen i Södermanland, Länsstyrelsen i Gävleborg, Stockholms stad och Arbetsförmedlingen, som uttryckligen pekar på att en gemensam målbild är viktig för att regionen ska kunna tillgodose kompetensförsörjningsbehovet.

Länsstyrelsen i Gävleborg framhåller att kopplingen mellan Stockholms län, Uppsala län och Gävleborgs län är stark, bland annat beroende på ett dagligt utbyte av arbetspendlare mellan länen. Länsstyrelsen i Gävleborg ser därför positivt på ÖMS-samarbetet som syftar till en starkare tillväxt vilket möjliggörs av en sammanhållen planering av bostäder, infrastruktur, kollektivtrafik och kompetensförsörjning med en hållbar utveckling.

Liknande resonemang förs av Länsstyrelsen i Västmanland som ser ett värde i att det gemensamt tas fram kvalificerade planeringsförutsättningar. Länen binds alltmer samman som en arbetsmarknadsregion och kan därmed ha stor nytta av att ha en gemensam planering för infrastruktur och bostadsmarknad.

Norrköpings kommun välkomnar initiativet till ett gemensamt planerings- och måldokument. Norrköping framhåller att det finns ett växande behov av att överbrygga de nuvarande administrativa gränserna och utgå från de storregionala funktionella sambanden. Även Region Östergötland ställer sig bakom denna uppfattning och uppskattar initiativet till en gemensam storregional inriktning för fysisk planering och utvecklingsplanering. De poängterar att behovet av att planera i en funktionell storregion är stort och antalet företeelser som behöver hanteras i en storregional kontext bara ökar över tiden.

Regionförbundet Uppsala menar att ett gemensamt planerings- och måldokument är ett stöd när respektive läns regionala utvecklingsstrategier/planer (RUFS, RUP, RUS) ska tas fram. Bland annat bidrar ett sådant dokument till att sätta det enskilda länets planeringsperspektiv i ett storregionalt sammanhang. Liknande resonemang förs även av Gnesta kommun och Örebro kommun som menar att ÖMS-arbetet ger bra underlag för den kommunala nivån och viktiga inspel för den kommunala översiktsplaneringen. ABC-samarbetet ser gemensamma storregionala planeringsförutsättningar som en grund att utgå från för fördjupat samarbete mellan parter i stråk, såsom ABC-samarbetet självt är ett uttryck för. Nordostkommunerna menar att en regionutvidgning stärker hela storregionens internationella konkurrenskraft, men att det är viktigt att det inte medför att planeringen tappar fokus från tillgänglighet och bebyggelseutveckling inom de yttre delarna av Stockholms län.

1.3 Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen anser att frågan besvarad med ett starkt instämmande från en bred krets av remissinstanser. Följaktligen finns det många nyttor med gemensamma planeringsförutsättningar och gemensam målbild i ÖMS, såsom kompetensförsörjning, arbetspendling, infrastruktur, bostäder, stärka funktionella samband, koppling till kommunal planering och stråksamarbeten.

2. ÖMS 2050 – storregional strukturbild

2.1 Sammanfattning av remissunderlaget

En gemensam storregional strukturbild väcker viktiga frågor kopplat till hur man kan agera och underlätta för en önskvärd utveckling att komma till stånd. Av det skälet förs två alternativa utvecklingsvägar fram som grund för diskussionen, alternativ A och alternativ B. Det handlar ingalunda om vägval. Syftet är att utifrån diskussionens utfall forma en storregional rumslig strukturbild, som kan innehålla element från båda alternativen. Remissinstanserna har därför fått möjlighet att svara på frågan:

- Vilken storregional strukturbild har bäst förutsättningar att bidra till en positiv utveckling i östra Mellansverige?

2.2 Sammanfattning av remissvaren

Synpunkterna handlar nästan uteslutande om behovet av god tillgänglighet mellan de storregionala noderna i stråken in mot Stockholm med bättre förutsättningar för kollektivtrafik och kortare restider. Inriktningen att fortsatt stärka de storregionala noderna bedöms även ge förutsättningar för tillväxt för nodstädernas omland.

Länsstyrelsen i Södermanland anser att en stark fördelning av bebyggelsen till de regionala stadskärnorna med särskild storregional funktion i Stockholm och östra Mellansverige ger de bästa förutsättningarna för att stärka hela länet. De resonerar att "på liknande sätt som Stockholms utveckling "spiller över" till sitt omland kommer ett starkt Södertälje, Eskilstuna-Västerås och Norrköping-Linköping kunna göra detsamma." Stockholms stad poängterar att utgångspunkten för en positiv utveckling i

östra Mellansverige är en stark Stockholmsregion, främst inom länets gränser, vilket gynnar samtliga omkringliggande län. Länsstyrelsen i Västmanland vill gärna se ytterligare resonemang kring en geografisk spridning av tillväxtgenererande aktiviteter.

Kommunerna inom 4 Mälarstäder¹ ser en möjlighet att forma en storregional rumslig struktur som kan innehålla element från båda alternativen A och B. Region Östergötland ser gärna att den rumsliga utvecklingen ligger närmare strukturbild A där befolkning och arbetsplatser sprids mer i geografien, och där infrastruktur knyter an mindre orter till regioncentra. Älvkarleby kommun betonar konsekvenser av förtätning som en särskild utmaning med trängsel, buller och koncentrationer av utsläpp. Trender förändras och andra kvaliteter kan komma att efterfrågas i framtiden, och det är därför viktigt att inte bygga bort sig.

Länsstyrelsen i Västmanland tar inte ställning till fördel för någon av strukturbilderna, men framhåller att stråken in mot Stockholm måste förbättras med kortare restider och tätare turer. Länsstyrelsen i Västmanland menar att kopplingen mellan de regionala nodstäderna behöver stärkas och förbättras för att öka möjligheten till samspel mellan dessa orter. ABC-samarbetet menar att snabba och täta kommunikationer med spårburen trafik i relationerna till och från Stockholm är det viktigaste för att stärka den gemensamma storregionen. Region Gävleborg framhåller att den storregionala tillgängligheten är viktig, men att det även är viktigt att lyfta blicken och se till den inomregionala tillgängligheten. Gävleborg betonar att det inte bör glömmas bort att de regionala kärnorna också spelar en central roll som motor för den egna regionens utveckling.

Södertälje kommun påtalar sin funktion som viktig arbetsplats för såväl södra länshalvan som östra Sörmland och länk till övriga östra Mellansverige och menar att den bör ges en mer strategisk betydelse. Nyköpings kommun lyfter fram Södertäljes roll och anser att den borde stärkas även med andra funktioner så att Södertälje kan fungera som knutpunkt för sitt omland i andra avseenden än för arbete. Nyköpings kommun understryker Stockholm Skavstas betydelse för internationell tillgänglighet i storregionen.

2.3 Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen bedömer att remissinstanserna samfällt betonar vikten av god tillgänglighet mellan storregionala nodstäder. Det framkommer även starkt stöd för synsättet att starka nodstäder ger spridningseffekter till sitt omland.

Förvaltningen ser behov av utbyte mellan ÖMS-samarbetet och kommuner i storregionala stråk i ÖMS, framförallt nodstäderna, kring förutsättningar för förtätning och markanvändning i kollektivtrafiknära lägen.

¹ Västerås, Eskilstuna, Enköping och Strängnäs

3. ÖMS 2050 – klimatpåverkan

3.1 Sammanfattning av remissunderlaget

En högre grad av koncentration av tillkommande befolkning och sysselsättning till de större städerna kan på god grund antas ha gynnsamma effekter på den totala energi- och utsläppseffektiviteten. Den rumsliga strukturen hänger således på många sätt ihop med klimatpåverkan. Remissinstanserna har därför fått möjlighet att svara på frågan:

- Vad krävs för att öka tillgängligheten och samtidigt minska klimatpåverkan?

3.2 Sammanfattning av remissvaren

Det är relativt få remissinstanser som svarat på denna remissfråga. Av de synpunkter som förs fram instämmer samtliga i att det krävs ett större fokus på hållbara transporter för att öka tillgängligheten och samtidigt minska klimatpåverkan. Flertalet synpunkter handlar bland annat om hur regionen behöver ökad kapacitet för järnvägen, bättre tillgång till kollektivtrafik och ett utvecklat cykelvägnät.

Landstinget i Uppsala län framhåller att fokus bör vara på att stärka de lokala arbetsmarknaderna i länen samtidigt som investeringar behövs i järnvägsnätet. Gnesta kommun betonar att det måste till en långsiktig strategi för att säkerställa trafikeringen av pendeltågen och regionaltågen. För Länsstyrelsen i Västmanland är snabbare och störningsfria resor till och inom Stockholms län av särskilt stor betydelse. Likaså fortsatt utveckling av regionaltågstrafiken inom länet. Även Örebro kommun framhåller tåg- och kollektivtrafikens betydelse för att minska klimatpåverkan. Regionförbundet Uppsala län vill framhålla hela-resan-perspektiv så att människor som så önskar ska kunna arbeta heltid, bo i närheten av vård, skola, omsorg och service för att klimatavtrycken ska kunna minskas. Ur ett storregionalt perspektiv behöver således respektive län göra en klimatbedömning.

Stockholms stad framhåller även betydelsen av att bygga ut den digitala infrastrukturen där fast och mobil bredbanskoppling finns tillgängligt för alla invånare, företagare och offentlig sektor. Ett annat förslag från Stockholms stad är att göra storregionala kollektivresor mer attraktiva genom att förenkla kombinationsresor. Biogas Öst efterlyser en strategi för hur den utbyggda kollektivtrafiken ska försörjas med förnybar energi.

3.3 Förvaltningens kommentarer

Storregional regionförstärkning med ökat resande kan kombineras ett transportsnålt och klimatsmart samhälle. Men det ställer krav på bland annat ökad kapacitet för järnvägen, tillgång till kollektivtrafik, ett utvecklat cykelvägnät, hela-resan-perspektivet, digitalisering. Förvaltningen ser även att det finns en nytta med att länen i ÖMS ökar sitt utbyte avseende arbetet med minskad klimatpåverkan, för att identifiera åtgärder där det finns vinster av att arbeta strategiskt tillsammans. Produktionspotentialerna för förnybara drivmedel behöver exempelvis belysas också utifrån ett storregionalt perspektiv.

4. ÖMS 2050 – regionförstoringens påverkan

4.1 Sammanfattning av remissunderlaget

I ett internationellt perspektiv är östra Mellansverige en förhållandevis liten och gles storstadsregion, vilket är ett grundläggande argument för regionförstoring med förbättrad matchning av kompetens över länsgränser. Remissinstanserna har därför fått tillfälle att svara på frågan:

- Hur kan man hantera regionförstoringens påverkan på social hållbarhet, så att den förbättrade tillgängligheten kommer en så stor andel som möjligt av befolkningen till godo?

4.2 Sammanfattning av remissvaren

Remissinstanserna identifierar i huvudsak två typer av positiva effekter som regionförstoringen antas medföra för den sociala hållbarheten.

För det första, regionförstoringen påverkar kompetensförsörjningen genom att kortare restider medför en förbättrad matchning på arbetsmarknaden. Att fler personer kan få ett arbete och hitta arbeten som bättre motsvarar utbildningsinriktning och kvalifikationer är positivt för den sociala hållbarheten. Stockholms stad, Arbetsförmedlingen och Länsstyrelsen i Västmanlands län är tre remissinstanser som resonerar på detta sätt. Den senare betonar dock att social hållbarhet omfattar mer än kollektivtrafikens funktion och tillgänglighet. De önskar en fördjupning i samrådsförslaget kring samverkan om exempelvis tillgång till bostäder, kompetensförsörjning, utbildningsnivå och sysselsättningsgrad samt väl fungerande och hållbara transportsystem.

För det andra ger regionförstoringen – genom ökad tillgänglighet – invånare större valfrihet i boendet. En person kan till exempel arbeta i Stockholm och bo i en mindre ort i den sörmländska eller västmanländska landsbygden. Örebro kommun, Region Gävleborg, Västmanlands kommuner och landsting, Jernhusen och Resenårsforum framför den här typen av resonemang. Region Gävleborg menar att större integrerade arbetsmarknader ökar möjligheten att bo och leva utanför Stockholmsregionen och samtidigt vara en resurs och tillgång för Stockholm på en gemensam arbetsmarknad. Resenårsforum ser att det är viktigt för samhällsekonomin och för människors välmåga att människor kan finna bostadsorter som passar dem och att de kan förflytta sig till andra orter inom den större regionen på ett enkelt sätt.

Stockholms stad påtalar att det saknas en klar definition av vad som menas med social hållbarhet, och hänvisar till det arbete som staden driver inom ramen för Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm.

4.3 Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen instämmer med att det finns behov av att definiera social hållbarhet. Enligt Stockholms stads definition så handlar social hållbarhet om fördelningen av livsvillkor som bidrar till välbefinnande och den sammanvägda graden av välbefinnande i samhället. Förvaltningen bedömer att den definitionen ligger nära de

strategier som finns i RUFSS 2010, men att Stockholms stads definition tydligare understryker resursfördelningens betydelse för individen att förverkliga sina liv genom utbildning, arbete och ett boende med tillgång till önskade kvaliteter.

Remissinstansernas synpunkter att regionförstoringen medför positiva sociala effekter för individen avseende valfrihet av boende liksom kompetensförsörjning utifrån individens val av utbildning och karriär, är ett uttryck för den del av välbefinnande som har med självförverkligande att göra. De två andra faktorerna som Stockholms stads definition omfattar – trygghet och samhörighet – berörs inte i ÖMS 2050.

Förvaltningen ser att det kunde vara värdefullt att arbetet med att ta fram en slutlig version av ÖMS 2050 pröva ifall det finns något inom dessa faktorer som borde lyftas in i det storregionala, eller ifall det vinner på att enbart hanteras regionalt per län.

5. ÖMS 2050 – kollektivtrafiktaxa

5.1 Sammanfattning av remissunderlaget

Antalet kollektivtrafikresor över länsgräns med halverad kollektivtrafiktaxa skulle kunna fyrdubblas jämfört med nuläget. Taxeåtgärder är sålunda ett kraftfullt verktyg för att förtärka integrationen på den storregionala arbetsmarknaden. Samtidigt innebär en halverad kollektivtrafiktaxa högre resandevolymmer med trängsel, och avgiftstappet skulle behöva kompenseras genom subventionering av trafiken. Kollektivtrafiken måste därtill vara konkurrenskraftig mot bilen tidsmässigt och i turutbudet.

Med anledning av detta har remissinstanserna fått svara på följande fråga:

- Vilket stöd finns för en lägre kollektivtrafiktaxa för att öka möjligheten till en inkluderande regionförstoring?

5.2 Sammanfattning av remissvaren

Ett dussintal remissinstanser kommenterar uttryckligen förslaget att halvera trafiktaxan. Hälften av dem har en tydligt positiv inställning, medan den andra hälften framhäver potentiella för- och nackdelar. Ingen av remissinstanserna avfärdar förslaget helt och hållet. Bland de mer positiva remissinstanserna märks Gävle kommun, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Västmanlands kommuner och landsting, Västerås stad och 4 Mälärstäder samt Örebro kommun. Länsstyrelsen i Västmanlands län anser att det ökar attraktiviteten för kollektivtrafiken. Västerås stad och 4 Mälärstäder anser att förslaget bidrar till en mer jämställd och inkluderande arbetsmarknadsregion där fler har möjlighet att pendla. Örebro kommun framhåller att många yrkesgruppers löneutveckling inte håller jämn takt med prisutvecklingen på bostäder och att nuvarande taxor för resor på längre sträckor riskerar att ytterligare försvaga näringslivets kompetensförsörjning i Stockholm.

Regionförbundet Sörmland, Sörmlands kollektivtrafikmyndighet och Landstinget Sörmland för i sitt gemensamma remissvar resonemang om ökad kostnadsutveckling samt ökad trängsel. Istället för en halverad kollektivtrafiktaxa önskar de en mix av olika åtgärder med avseende på skatter och avgifter för att styra fler resenärer till kollektivtrafiken och finansiera de ökade driftkostnaderna. Landstinget i Uppsala län anser att det bör tydliggöras vilka antaganden som ligger bakom förslaget om en

halverad kollektivtrafiktaxa och anser att samrådsförslaget bör ta fasta på hur taxor och avgifter generellt för alla typer av transporter bör hanteras inom ÖMS-området. ABC-samarbetet framhåller behov av att utreda hur ett mer långtgående gemensamt taxsystem med olika nivåer av subventioneringsgrad kan påverka utvecklingen av gemensamma arbetsmarknader och vilka nyttor som därmed skulle kunna uppstå.

5.3 Förvaltningens kommentarer

Taxor i kollektivtrafiken är en del av kollektivtrafiksystemets utformning och har betydande påverkan på dess attraktivitet i förhållande till andra färdmedel. Ett generöst system torde öka resandeströmmarna och sålunda öka marknadsintegration i östra Mellansverige. Förvaltningen delar samtidigt remissinstansernas oro med trängsel och hållbar finansiering av investeringar, drift och underhåll i ett sådant scenario. Förvaltningen tar inte ställning till frågan i sig men ser behov av att frågan diskuteras i en bredare kontext av åtgärder och styrmedel för att öka kollektivtrafikens andel av resandet i ÖMS.

6. ÖMS 2050 – prioriterade fördjupningsområden

6.1 Sammanfattning av remissunderlaget

Det finns många strategiska frågor med storregional logik att samverka kring. ÖMS 2050 föreslår följande:

- Försörja regionen med kunskap och kompetens
- Främja forskning – utveckling – innovation
- Stärka internationell tillgänglighet
- Utveckla internationell synlighet
- Ta tillvara Mälaren som resurs

Med anledning av detta har remissinstanserna beretts tillfälle att svara på följande fråga:

- Vilka fördjupningsområden bör storregional samverkan prioritera?

6.2 Sammanfattning av remissvaren

Utöver kompetens, arbetsmarknad och internationell och regional tillgänglighet, nämner remissinstanserna bostadsförsörjningen och bostadsbehov. Länsstyrelsen i Västmanlands län, Västerås stad och 4 Mälarstäder, Landstinget i Uppsala län, Regionförbundet i Uppsala län, Älvkarleby kommun samt Regionförbundet Sörmland, Sörmlands kollektivtrafikmyndighet och Landstinget Sörmland lyfter fram bostadsförsörjningen som ett viktigt fördjupningsområde. Stockholms stad, Länsstyrelsen i Västmanlands län samt Västerås stad och 4 Mälarstäder betonar också transportsystemet.

Integrationen av nyanlända är en fråga som Stockholms stad, Älvkarleby kommun och Regionförbundet Uppsala län lyfter upp som angeläget fördjupningsområde. De två sistnämnda samt Västmanlands kommuner och landsting tar även upp förhållandet mellan stad och land.

6.3 Förvaltningens kommentarer

Förvaltningen tolkar avsaknaden av tydliga medskick från remissinstanserna som att ÖMS-samverkan snarare än att arbeta med specifika fördjupningsområden bör fokusera på följande områden: markanvändningens betydelse för ett hållbart storregionalt trafiksystem och förtätning i goda kollektivtrafiklägen, bostads- och kompetensförsörjning. Det stämmer väl överens med de nyttor som flertalet remissinstanser ser av gemensamma planeringsförutsättningar och gemensam målbild (se 1.3), nämligen kompetensförsörjning, arbetspendling, infrastruktur, bostäder, stärka funktionella samband, koppling till kommunal planering och stråksamarbeten.